

MONTENEGRO ŠUME

LIST UPRAVE ZA ŠUME REPUBLIKE CRNE GORE

Broj 5 • ljeto 2007. godine

Intervju sa ministrom Simovićem

Dodatni porez svima koji ne obrađuju zemljište

Ministar Milutin Simović u intervjuu za "Vijesti" o razvoju poljoprivrede u Crnoj Gori

Strana 4

Intervju sa Radošem Šučurom

Dugoročni ugovori sa drvoprerađivačima dobar model

"...Na što su se najviše žalili mali drvoprerađivači? Plašili su se budućnosti..."

Strana 7

Reportaža

Studijsko putovanje crnogorskih šumarskih inženjera u Njemačku

Na poziv GFA Konsultantske grupe crnogorski šumari boravili u višednevnoj posjeti kolegama...

Strana 25

**НЕ МОЖЕ СЕ ПРЕТЕН
ДОВАТИ НА КОНАЧНА
РЈЕШЕЊА БЕЗ ПРЕТХО
ДНОГ ИЗЈАШЊАВАЊА
НЕПОСРЕДНИХ ПРОИЗ-
ВОЂАЧА**

КОМЕНТАР

ШТА ЈЕ СА ИНТЕГРАЦИЈОМ У ШУМАРСТВУ

Група инжењера шумарства из Иванграда послала је писмо редакцији листа «Побједа» у коме се каже «да је вријеме да се постави питање шта је са интеграцијом у шумарству и дрвној индустрији у Црној Гори и да ли треба чекати још седам година да до тога дође».

Даље, пише у писму: «Усуђујемо се да кажемо само то да би она (интеграција) представљала раскид уступцима алахроној политици локалистичког сепарирања која се веома снажно испољавала и испољава се још и данас — у области шумарства и дрвне индустрије».

Надамо се да нећемо бити погрешно схваћени ако изложимо наш поглед на физиономију унутрашње организације јединственог, интегрисаног предузећа шумарства и дрвне индустрије у Црној Гори».

И тако даље, онда се ређају принципи на којима би се утемељила таква организација!

Оно писмо у листу «Побједа» је карактеристично и симптоматично, по много којемсму.

Прво је занимљиво ко покреће то питање, на који начин (иада су путеви за такву активност познати и устаљени), а вјероватно је свима јасно зашто се баш покреће на овај начин?

Посебно је интересантно зашто се чекало седам година да би се то питање покренуло и шта се сада последије толиког времена форсира?

Остављајући питање, у овом тренутку, економике и политике појам интеграције уопште, желимо напоменути да је сада нужно окренути се, прије свега, на свој круг и себе. Јер, ваљда нам је свима јасно, да не доказујемо, шта је то интеграција! Ипак, занимљиви су предлози о унутрашњој организацији интегрисаних шумарстава и дрвних организација у оквиру Црне Горе које предлажу самозвани или самосвјесни потписници писма. Шта да се каже о томе и има ли још живих шумара? Ако би у овом тренутку рекли да је то претендициозно, можда би то било мало!

Чудна су схватања изнесена у принципима на којима би се темељила нова организација. Више је него сигурно да је предложени систем интеграције застарео, да га

је пријеме прегалило и да најмање одговара интересима шумарства и дрвне индустрије СРЦГ.

Предложени принципи најмање могу бити темељи интегрисане организације, јер имају у виду само детаљнић интереса у овим дјелатностима. За таквим принципима нема интереса ни друштво као цјелина, нити ко други.

Шта то значи не прелијевати доходак? Шта је то? Какве су то интеграције и коме су оне потребне? Да ли таква интеграција треба само овим лежикљевовићима у централама? Је ли то интерес за интеграцију шумарства и дрвне индустрије Црне Горе!?

Још више узбуђује да та интегрисана фирма «није дужна покривати пословне губитке другог». Које ли се онда очи везују црном марамом?

И чудно схватање «да се Пословно удружење шумарства и дрвне индустрије трансформише у заједничке службе јединственог интегрисаног предузећа шумарства и дрвне индустрије».

Поента свега је ово. То је вјероватно и био једини циљ да се нагласи! Шта је то што је толико афирмисало поменуто удружење на пољима шумарства и дрвне индустрије, да преузме такву улогу и зар су толико радне организације по Црној Гори подбациле да ту улогу морају преустиги другима? Зар је заиста такво стање у шумарству и дрвној индустрији да га преузму они који не раде на пословима шумарства и дрвне индустрије и који понајмање раде на овим пословима који су директно везани за проблематику на терену?

Из свеста овог произилази да би предложена интеграција имала једино за циљ да се поменуто удружење «трансформише» у главног «газду» за шумарство и дрвну индустрију, а сви други да задрже статус кво!

Браво шумари и дрварци теренски кад сте тако великодушни!

И ми очекујемо да ће се проблем интеграције покренути у одговарајућим форумима (а не на овај начин са провинцијског становишта) већ на принципима науке и у складу са друштвено-економским кретањима у СРЦГ, као и са становишта потреба шумарства и дрвне индустрије СРЦГ.

МИЦАН

IZ SADRŽAJA:

- **Intervju sa ministrom Milutinom Simovićem o razvoju poljoprivrede u Crnoj Gori**
(Strana 4)
- **Intervju sa Radošem Sućurom, direktorom Uprave za šume RCG: Dugoročni ugovori sa drvo-prerađivačima dobar model**
(Strana 7)
- **O narednim koracima na formulisanju nove šumarske politike za Crnu Goru**
(Strane 10 i 15)
- **Dr Goran D. Rajović: Šumarstvo Crne Gore ekološka uloga i značaj, infrastrukturni projekti, investiciono istraživanje**
(Strana 20)
- **Dr Milosav Anđelić: Studijsko putovanje crnogorskih šumarskih inženjera u Njemačku**
(Strana 25)

IZDAVAČ:
UPRAVA ZA ŠUME RCG
Pljevlja, Miloša Tošića bb
Direktor Radoš Sućur

Tel/faks Redakcije: 089 323 024
E-mail: cgsume@cg.yu

Javno glasilo "ŠUME" osnovano je odlukom Direkcije šuma RCG br. 531 od 7.5.2003. godine.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Radosav Kovačević

TEHNIČKI UREDNIK:
Danko Milikić

LEKTOR:
Dragoje Knežević

UREĐUJE UREĐIVAČKI ODBOR

List je registrovan kod Republičkog sekretarijata za informacije Podgorica, pod rednim brojem 530.

ŽIRO RAČUN:
510-244-84

PRIPREMA ZA ŠTAMPU:
Rade Knežević

Fotografija na naslovnoj strani:
Slavko Vraneš, D. Kandić

ŠTAMPA:
"MAKARIJE", Podgorica

Poštovani čitaoci,

pred vama je peti broj lista "Montenegro šume". Kao i do sada, nastavljamo sa objavljivanjem priloga vezanih za šumarsku nauku i praksu. Takođe ćemo vas obavještavati o aktivnostima Vlade u vezi sa šumarstvom, ali nećemo izostaviti ni priloge iz poljoprivrede, vodoprivrede, priloge o promjenama u zakonodavstvu i o akcijama vezanim za zaštitu životne sredine... Neće izostati ni prilozi vezani za istorijat crnogorskog šumarstva.

Montenegro šume prvi put izlaze u nezavisnoj republici Crnoj Gori, a na naslovnoj strani je Slavko Vraneš, košarkaški reprezentativac Crne Gore, koji svojom visinom i stamenošću nagovještava potencijal našeg šumskog bogatstva. Poseban pozdrav upućujemo kolegama iz časopisa "Naši šumi", "Šume" Republike Srpske i "Srbijašume".

*S poštovanjem,
glavni i odgovorni urednik
Radosav Kovačević*

PIŠITE NAM...

Poštovani čitaoci, pozivamo vas:

- učestvujte u uređivanju časopisa "Šume";
- šalžite tekstove, zapise, sjećanja, dokumenta, fotografije;
- javite se novostima iz struke, nauke, prenesite vaša iskustva;
- reklamirajte vašu djelatnost, proizvodnju, trgovinu, sve što ima veza sa šumom, ekologijom, lovom, ribolovom besplatno na stranici vašeg časopisa - oglasite vašu ponudu i potrebu.

Naša adresa je:

UPRAVA ZA ŠUME RCG Pljevlja,
(za časopis "Montenegro šume")
Ul. Miloša Tošića bb
84210 Pljevlja

E-mail: cgsume@cg.yu

STRANICE ČASOPISA "ŠUME" SU OTVORENE!

**Ministar
Milutin
Simović u
intervjuu za
"Vijesti" o
razvoju poljo-
privrede u
Crnoj Gori**

Dodatni porez svima koji ne obrađuju zemljište

Podgorica - Čini mi se da nema dovoljno osjećaja da se primijete novi pomaci na ekonomskoj mapi Crne Gore koje je donijela poljoprivredna reforma, za koju se decenijama pričalo da je strateška odrednica - ocijenio je u intervjuu za "Vijesti" ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Milutin Simović.

● **Kako komentarišete trenutno stanje u crnogorskoj poljoprivredi i koji su problemi aktuelni?**

- Postignuti rezultati najbolje govore o trenutnom stanju. Dosta je ljudi koji su okrenuti poljoprivredi kao savremenom agrobiznisu, a dosta je preduzetnika koji su kapital iz drugih biznisa okrenuli ka sektoru poljoprivrede. Ponikla je mesna industrija, mljekarska industrija, fabrike sokova i voda. Paleta proizvoda iz fabrika hrane koje su ranije bile samo puste želje nalaze se u domaćim rafovima, trpezama, turističkim kompleksima... Otvorene su nove savjetodavne službe, laboratorije, novi kilometri puteva, ne samo do sela već i do udaljenih katuna na Sinjajevini, Bjelasici, Komovima... U crnogorskoj poljoprivredi dosta je urađeno, ali

Mnogo je ljudi okrenutih poljoprivredi kao savremenom agrobiznisu, a dosta je preduzetnika koji su kapital iz drugih biznisa okrenuli ka sektoru poljoprivrede. Ponikla je mesna industrija, mljekarska industrija, fabrike sokova i voda. Paleta proizvoda iz fabrika hrane koje su ranije bile samo puste želje nalaze se u domaćim rafovima, trpezama, turističkim kompleksima - kaže Simović

Foto: <http://www.minpolj.vlada.cg.yu>

treba i dosta da se uradi u narednom periodu kako bi se postojeći rezultati poboljšali. Smatram da je od svih reformi najvažnija bila reforma svijesti u sektoru poljoprivrede i da je ona preduslov svih ostalih reformi. Podsjetiću na decenijski

period kad je poljoprivreda bile na periferiji društvenih zbivanja. Zaboravlja se da je budžet 1999. bio tri miliona eura, nije bilo mnogih podsticaja, staračkih naknada, kreditnih linija...

Problemi sa kojima se suočavamo su zastarjela oprema i mehanizacija, usitnjenost posjeda i loša infrastruktura, ali na dobrom smo putu da postignemo nacionalni konsenzus i riješimo te probleme kako bismo povećali životni standard ljudi na selu.

● **Kazete da je jedan od problema usitnjenost posjeda. Godinama se priča o tome, kako to prevazići?**

- Novi zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, koji će biti mali ustav crnogorske poljoprivrede, riješiće brojna pitanja, pa i usitnjenost posjeda. To pitanje zahtijeva sistemске odgovore koje ne bih prejudicirao. Mogu po-

služiti različita uporedna iskustva koja su primijenile države sa razvijenom poljoprivredom. Na primjer, moguće rješenje bi bilo model jednog nasljednika, ali imajući u vidu našu tradiciju to ne bi bio dobar model. Siguran sam da bi bolje rezultate dao model progresivne poreske politike. Trebalo bi dodatno poreski opteretiti onoga ko ne obrađuje zemljište koje posjeduje, a uvesti poreske olakšice za one koji iz te zemlje izvlače korist za sebe i društvo. Jedan od modela za prevazilaženje problema usitnjenih posjeda mogao bi biti i jačanje kreditne podrške. U tom, ali i drugim pitanjima, bićemo uspješni u onoj mjeri u kojoj budemo imali osjećaja da pratimo poljoprivrednu politiku EU i da iskoristimo sredstva iz evropskih fondova za razvoj poljoprivrede. Na godišnjem nivou možemo očekivati osam miliona eura iz direktnih davanja, i 30 miliona možemo povući kroz drugi stub podrške iz EU fondova za ruralni razvoj.

● Ipak, predstavnici Montenegrobiznis alijanse su apelovali na državu da se ne oslanja na donacije iz EU, jer zajednička poljoprivredna politika EU gubi prioritet u budžetskim izdancima. Podržavate li njihov stav?

- Ne podržavam. Iz te njihove analize shvatio sam da je EU bila u zabludi što je vodila jednu

Stočarstvo prioritet

● Kako komentarišete optužbe na račun ministarstva da više pažnje posvećuje razvoju stočarstva i mesne industrije, nego biljnoj proizvodnji?

- Svima je malo i svi žele više. I to je ljudski. Stočarstvo je, ipak, prioritetna grana u poljoprivredi Crne Gore, a to pokazuje i broj farmera i regionalni raspored. Biljni proizvođači su zaboravili na podsticajne mjere Ministarstva. Dobili su besplatna sjemena heljde, raži, ječma, travno djetelinskih smjesa, loznih kalemba, sadnica malina, maslina i ostalog voća. Ovih dana smo na sjeveru krenuli sa otkupom malina i to za jedan euro po kilogramu. Prošle godine su otkupljivane za 65 do 70 centi. Sve to govori da oni nijesu zapostavljeni. Imamo posebnu budžetsku liniju od 180 hiljada eura za uzgajivače bilja u zatvorenom prostoru. Do sada se niko nije javio da iskoristi ta sredstva. Ovom prilikom ih pozivam da iskoriste predviđena sredstva.

kompetentnu, konzistentnu i najsloženiju politiku koja je ostavila veoma pozitivne tragove na razvoj poljoprivrede evropskih država. Ove godine sredstva za poljoprivredu učestvuju sa 44 odsto od ukupnog budžeta EU, odnosno, 55 milijardi eura od 126,5 milijardi. Planirano je da se do 2013. učestće budžeta za poljoprivredu smanji na račun direktnih plaćanja. Taj umanjeni nivo podrške za poljoprivredu preselio bi se u stub podrške ruralnom razvoju. Šta to znači za Crnu Goru? To znači, upravo, našu šansu da ističući ruralni razvoj kao prioritet naše nove agrarne politike koja je utemeljena u Strategiji i što će biti jasno potvrđeno i bliže definisano u novom zakonu o

poljoprivredi i ruralnom razvoju. Šta nam sada valja činiti? Prije svega, moramo povećati apsorpcijsku moć za korišćenje raspoloživih EU fondova povećavajući domaća sredstva podrške i pripremajući adekvatne institucije. Tako da priča oko manje podrške Evrope poljoprivredi ne zabrinjava, već, naprotiv, jer naše reforme idu u susret EU reformama.

● U kojoj mjeri je iskorišćen crnogorski poljoprivredni potencijal?

- Treba dodatno mnogo toga valorizovati. Prije svega, struktura poljoprivrednog zemljišta nije adekvatna. Mora se promijeniti u korist obradivog na račun neobradivog zemljišta, a neophodno je promijeniti i strukturu gajenja kultura na obradivim površinama. Od 518 hiljada hektara zemljišta u Crnoj Gori, 60 hiljada je oranica i bašta, 130 hiljada su livade, a ostalo pašnjaci. Treba razorati livade i povećati stočni fond u skladu sa kapacitetom pašnjaka. Na jugu moramo favorizovati zasade vinograda i voćnjaka, povećati razvoj plasteničke i stakleničke proizvodnje. Moramo jačati vertikalnu integraciju, odnosno, veze između primame proizvodnje

Poziv Zećanima da njeguju partnerstvo

● Poljoprivrednici iz Zete nezadovoljni su načinom na koji se vrši otkup povrća, čak su najavili da će blokirati saobraćajnicu u Golubovcima i proizvode "istovariti" ispred Skupštine?

- Razumijem pojedinačna nezadovoljstva, ali treba imati u vidu da smo do danas izvezli 1.450 tona voća i povrća. To je značajan iskorak u odnosu na prošlu godinu, a izvoz će i dalje biti intenziviran narednih dana. Razgovarao sam sa domaćinima iz Zete i Malesije koji su zadovoljni ovogodišnjim cijenama otkupa povrća. Rezultati na kraju sezone će ohrabriti sve da i dalje nastavimo sa ovakvim trendovima. Pozivam ih da i dalje njegujemo partnerstvo kao važnu pretpostavku za ostvarivanje sve boljih rezultata.

i prerađivačke industrije i jačati veze sa turizmom. Moramo osnažiti i naš ribarski sektor, posebno održivi izvoz plave i bijele ribe i akva-kulturu.

● **Agrobudžet za ovu godinu je 11,8 miliona. Zar to nije malo ako se ima u vidu činjenica da je poljoprivreda strateška grana i ako se upoređi sa budžetima regionalnih zemalja?**

- Ukupna podrška za razvoj poljoprivrede nije analizirana na pravi način. Osim agrobudžeta ne primjećuju se ostala sredstva i projekti. Ne treba zaboraviti budžet Veterinarske uprave koji iznosi 1,8 miliona eura, sredstva iz programa za vodoprivredu i budžet Uprave za vode u iznosu od 1,5 miliona eura, kao i sredstva koja se opredjeljuju posredstvom Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća. Podršku za razvoj poljoprivrede pruža i Direkcija za javne radove, a tu je i kontinuirana pomoć međunarodne za-

jednice koja je vidljiva kroz brojne programe EAR-a i USAID-a. Zatim, bilateralni projekti koji se realizuju sa vladama Luksemburga, Poljske, Njemačke, Italije. Ovogodišnji agrobudžet je za 22 odsto veći u odnosu na prošlu godinu, a ne treba zaboraviti da je bio svega tri miliona 1999. Strategijom smo projektovali da u periodu od 2007. do 2009. agrobudžet poraste na 16,8 miliona eura, a od 2010. do 2012. na 23,9 miliona.

● **Domaći proizvođači suočeni su sa brojnim problemima zbog kojih ne mogu biti konkurentni na domaćem tržištu, među kojima dominira nelojalna konkurencija?**

- Nelojalna konkurencija postoji. Ne želim da širim nikakvu demagogiju, već, naprotiv, našim proizvođačima jasno šaljem poruku da se moramo pripremiti za tu konkurenciju koja, svakako, mora biti fer. U tome će pomoći CEFT-a sporazum koji štiti

domaću proizvodnju od barijera otvarajući vrata za regionalna tržišta. Tu je i Zakon o spoljnoj trgovini kojim je definisana antidamping politika, zaštita od izvoznih subvencija i prekomjernog uvoza. Granice su ranije bile pod kontrolom institucija koje nijesu prepoznavale tu problematiku na pravi način, dok je situacija sada drugačija. Intenzivno komuniciramo sa carinom i policijom kako bi se u potpunosti iskontrolisao uvoz pojedinih roba i našim proizvođačima u najkraćem roku obezbijedila carinska dokumentacija za robu koju izvoze. Zbog malog obima naše proizvodnje sugerisali smo svima da se udruže kako bi bili konkurentni na inostranom tržištu. Predložiću firmama za otkup voća i povrća da naprave posebnu organizaciju kojom bi se predstavili na stanim tržištima, a sugerisao sam i fabrikama vode da naprave zajednički konzorcijum.

Marija Mirjačić

Otkup maline

Cijena znatno veća od prošlogodišnje

Ovih dana počeo je otkup maline sa područja Bijelog Polja, Berana, Andrijevice, Rožaja, Pljevalja, Mojkovca i Kolašina. Ovogodišnja berba maline ostvaruje se po cijeni od 1,00 eura/kg za svježe ubranu malinu tzv. "neprobrani original" po principu otkupa na "kućnom pragu" proizvođača, što je značajno veća cijena od prošlogodišnje koja je iznosila 0,65 eura/kg.

Organizator otkupa je preduzeće "Bio-

plod" d.o.o. iz Rožaja, u saradnji sa udruženjima malinara i drugim otkupljivačima, koji su u toku prvog dana otkupa preuzeli pet tona malina. Otkup će se vršiti svakodnevno, uključujući neradne dane i praznike i očekuje se sto posto veći otkup nego prethodne godine. Procjenjuje se da će ovogodišnji organizovani otkup biti do količine od 500 tona malina.

Cjelokupni tehničko-tehnološki proces

podržan je od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i predstavlja stimulatívni podsticaj crnogorskim proizvođačima za dalji razvoj malinarstva u Crnoj Gori.

Ovo ministarstvo je podržalo razvoj malinarstva Crne Gore u 2007. godini nastavkom dodjele besplatnih sadnica maline proizvođačima, a otkup je podržan putem subvencioniranja kamate na kredit od 200.000 eura koji je ot-

kupljivač preuzeo kod svoje poslovne banka.

U cilju bolje organizacije "Bio-plod" iz Rožaja je oformio mrežu otkupljivača. Proizvođači malina koji plasiraju svoje proizvode preko ove organizacije, za sve dodatne informacije mogu se obratiti na broj tel: 087/ 271-012 ili mob. tel: 069/ 369 304 ili kod predstavnička republičke Savjetodavne službe za biljnu proizvodnju u svom regionalnom centru.

Intervju sa Radošem Šučurom, direktorom Uprave za šume Crne Gore

Dugoročni ugovori sa drvoprerađivačima dobar model

● **Koliko je Zakonom o šumama bilo opravdano odvajanje sjekire od panja, ako u praksi imamo ponovno spajanje drvoprerade i šumarstva na primjeru “Vektre-Jakić”?**

- Zakonom o šumama, definisano je da su šume državna svojina. One se mogu dati na korišćenje (koncesiju) pravnim licima registrovanim za obavljanje djelatnosti šumarstva. Zašto je ovo bitno istaći? Zato što šumarska preduzeća po zakonskoj definiciji vezanoj za njihovo poslovanje, sem proizvodnje šumskih sortimenata, sakupljanja nezaštićenih šumskih vrsta itd, obavezuju se i na uzgoj i zaštitu šuma i još mnogo toga sa ciljem da se obezbijedi njihovo trajno očuvanje i uvećanje prirodnih vrijednosti šuma. Dakle, ne radi se tu uopšte o nekakvom spajanju sjekire i panja, već o ugovoru, kao vrlo zahtijevanom dokumentu, u kojemu su vrlo precizno regulisani prava i obaveze svih učesnika vrednosno i vremenski..

● **Šta za Crnu Goru i Upravu za šume znači ugovor o koncesijama na 30 godina sa “Vektrom-Jakić”, koje su nadležnosti Uprave na tim gazdinskim jedinicama i hoće li biti još sličnih primjera?**

- Dosta funkcija iz zaštite i uzgoja šuma Ugovorom su prenesene iz nadležnosti Uprave za šume u nadležnost “Vektre-Jakić”, koja je u obavezi da ugovorenu drvenu masu prerađuje u svojim kapacitetima u Pljevljima. Treće, zapošljavanje određenog broja radnika, kojih je u četvrtoj godini Ugovora skoro pet stotina i ulaganje milionске vrijednosti su predmet ovog ugovora, čime je postignuto da veliki dio novca kroz razne oblike ostaje u Pljevljima, tj. da građani Pljevalja imaju korist od šuma sa ovog područja.

U Upravi za šume razmišljamo kako da sličan model Ugovora primijenimo i dalje po Crnoj Gori. Prije par dana sam posjetio nekoliko “malih” drvoprerađivača i to baš u Pljevljima. Vidio sam mlade i ambiciozne ljude koji su na goloj ledini osposobili pogone koji prerađuju od 30 do 100 metara kubnih dnevno i gdje se zapošljava i do 50-ak radnika. Na što su se najviše žalili? Plašili su se budućnosti. Nijesu imali makar srednjoročnu garanciju u dobijanju šuma na korišćenje.

Ovu godinu ćemo iskoristiti da ovaj njihov problem dobro proučimo i da im od 2008. obezbijedimo makar srednjoročnu sigurnost u snabdije-

vanju sirovinama. Normalno na sličnim principima kao “Vekttra-Jakić” kada su u pitanju prava i obaveze, a takođe na potpuno javan i transparentan način. Vjerujemo da će ti “mali” u svojim programima ponuditi i više faze prerade drveta.

Što se tiče nadležnosti Uprave za šume vrlo ću

Foto: M. Gačević

Radoš Šučur daje intervju za Pljevaljske novine

kratko. Pošto su šume dobro od opšteg interesa, naša uloga je propisima vrlo precizno definisana.

Dakle, kontrolisaćemo sprovođenje propisa, kontrolisaćemo izvršavanje odredbi Ugovora, obezbijediti unapređenje gazdovanja šumama, protiv pravna prisvajanja, ali i ispunjavati obaveze koje su takođe precizno predviđene Ugovorom.

● **Zakonom o finansiranju lokalne samouprave opštinama pripada 30 odsto od koncesionih naknada. Da li je to dovoljno za lokalne sredine iz kojih se šuma eksploatiše?**

Ovo pitanje treba posmatrati ne samo kroz pri-

hod od koncesione naknade, već i kroz sve ostale prihode koje ima opština i građani gdje se eksploatišu ta dobra. Koncesionar ulaže kroz odvajanje sredstava prvo recimo za uzgoj šuma, za zaštitu šuma, za šumske saobraćajnice, sprečavanje pojava bespravnih sječa i požara, kroz plate radnicima na teritoriji lokalne uprave, upotrebu tehnologije koja poštuje ekološke standarde itd. Moramo priznati da sve ovo košta a ostaje u lokalnoj samoupravi.

Inače, u izradi pomenutog Zakona koji je donesen 2003. godine sve je ovo izdiskutovano. Učesće su uzeli i eksperti USAID-a a korišćena je i uporedna evropska praksa.

• Da li je završen konkurs za davanje šuma na korišćenje i da li su cijene ravnomjerne na nivou sjevera Republike? Da li će u Pljevljima pri raspodjeli prednost imati domaći drvoprerađivači?

- Raspisani konkurs za davanje šuma na korišćenje za 2007. godinu je završen 31.5.2007. godine. Na konkurs se prijavilo 66 koncesionara.

Slično, praksi iz ranijih godina poštovaće se svi predviđeni kriterijumi i nastojati da se zadovolje potrebe prvenstveno pljevaljskih drvoprerađivača, u dijelu koji se odnosi na pljevaljske šume.

U područnoj jedinici Pljevlja će se dati na korišćenje 26.719 m³ bruto mase i sigurno će u dobrom dijelu biti zadovoljene potrebe kako onih najvećih tako i onih manjih drvoprerađivača, srazmjerno kapacitetima koje posjeduju kako za primarnu tako i za finalnu preradu drveta.

U odgovoru na drugo pitanje izrekao sam moj odnos prema pljevaljskim drvoprerađivačima i uostalom i svim ostalim "malim" drvoprerađivačima u ostalim opštinama u Crnoj Gori.

• Od osnivanja Uprava za šume bilježi najbrži rast prihoda. U proteklih pet godina koliko su prihodi iznosili i kako su potrošeni? Šta su konkretno šume dobile osnivanjem Uprave za šume?

Vaša konstatacija da Uprava za šume bilježi rast prihoda je tačna. Osnovna kategorija prihoda koncesiona naknada ide u Budžet Crne Gore, a iz Budžeta se Zakonom o Budžetu, koji predlaže Vlada a usvaja Skupština Crne Gore, finansira Uprava za šume, odnosno njen Program.

Rast prihoda Budžeta po ovom osnovu uvećava se iz godine u godinu zahvaljujući većoj efikasnosti Poreske uprave, ali i što su sada partneri državi efikasna privatizovana preduzeća koja ispunjavaju svoje obaveze a ne kao ranijih godina preduzeća kojima se opraštalo ili čak finansijski pomagalo. To je svima poznata stvar.

Drugi dio prihoda, koji stvarno utiču na uvećan prihod Uprave za šume odnosi se na efikasniju naplatu naknada koje plaćaju vlasnici privatnih šuma, na efikasniju naplatu taksi za ogrjev i ostali sitni prihodi. Svi ovi prihodi ne čine ni 30 % u odnosu na prihod Uprave za šume od Budžeta tako

da ukupan realan rast prihoda Uprave za šume je procentualno nizak.

Kada se postavljaju ovakva pitanja onda se obično razmišlja koliko mi to zarađujemo. Zarađujemo, pošto je Uprava državni organ kao i svi ostali službenici državnih organa. Ilustrujem to mojom platom koja iznosi 580 eura a i platom lugaara koja iznosi 180, a prosječna neto zarada u Upravi za šume je 213 eura.

• Na kraju, šta su šume dobile osnivanjem Uprave za šume?

Pa dobile su organ koji mora da razmišlja strateški kako bi se trajno očuvale i uvećale sve vrijednosti šuma, organ koji mora da predlaže i stvara uslove kako privreda da na najefikasniji način koristi ovaj resurs, organ koji reguliše i kontroliše procese u ovoj značajnoj oblasti, organ koji maksimalno mora uvažavati interese lokalnih zajednica ali i ukupno Crne Gore.

Tekst preuzet iz Pljevaljskih novina od 15. juna 2007. god.

Razgovor vodila Vela Mićković

Kratka biografija

Radoš Šućur

Datum rođenja:

2. jun 1948. godine

Mjesto rođenja:

Rudinice, opština
Plužine

Oženjen, otac
dvoje djece.

Obrazovanje:

U Beogradu diplomirao na Fakultetu organizacionih nauka.

U Nikšiću završio studij matematike.

U Nikšiću završio srednju i osnovnu školu.

Radno iskustvo:

2007 - 2003.

Pomoćnik ministra

2003 - 1975.

Direktor: mesna indu-

strijia, saobraćaj, metalurgija, prerada plastike, obrazovanje

1975 - 1970.

Nastavnik matematike

Strani jezici:

Francuski (pasivno)

Hobi:

Sport / košarka / šah

Postdiplomski program iz oblasti šumarske politike i ekonomike

FOPER projekat

U martu mjesecu ove godine, započeo je prvi semestar Master postdiplomskog programa na Šumarskom fakultetu u Sarajevu. Isti pohađa ukupno 24 magistranta, među kojima i jedan iz Crne Gore, Ranko Kankaraš, diplomirani inženjer šumarstva, službenik Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Prošle godine, u organizaciji Evropskog šumarskog instituta (EFI), čiji je Crna Gora punopravni član, započeo je realizacijom projekat FOPER (Jačanje i obuka kadrovskih potencijala u zemljama Jugoistočne Evrope). Zemlje koje su se uključile u realizaciju ovog projekta su Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Makedonija i Albanija. Projekat je finansijski podržan od Vlade Finske, a implementacija je rezultat saradnje Evropskog šumarskog instituta i šumarskih fakulteta u regionu (Sarajevo, Beograd, Skoplje i Tirana).

Projekat se odvija kroz dva nivoa obrazovanja i to Master program postdiplomskih studija, koji

privrede.

“Master program je, za sada, potpuno zadovoljio moja očekivanja. Ova prva generacija studenata postdiplomaca na predmetu Šumarska politika i ekonomika sa ovih prostora je povlašćena da sluša predavanja najjemenitnijih profesora iz oblasti šumarstva i zaštite životne sredine sa prestižnih evropskih univerziteta u Austriji, Švajcarskoj, Francuskoj, Finskoj, Njemačkoj, Italiji i dr... Preko 30 predmeta koji će biti predavani tokom četiri semestra ovog programa, u trajanju od dvije godine, predstavljaju novinu u regionu jer nude jedan drugačiji, ja bih rekao moderni evropski pristup šumarstvu. Tako će nam evropske vizije šumarstva biti približene, a nama ostaje da, nakon završetka programa, pokušamo stečena znanja implementirati u zemlje iz kojih dolazimo i time, između ostalog, olakšamo put pristupanja Evropskoj Uniji što nam je zajednička težnja i zadatak. Ističem veliku i nesebičnu podršku Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koje je u punom smislu prepoznalo važnost ovog programa i omogućilo mi sticanje uslova za školovanje” kaže Ranko Kankaraš.

Foto: M. Anđelić

Detalj sa predavanja

se održava na šumarskim fakultetima u Sarajevu i Beogradu, i kao drugi nivo, stručno osposobljavanje i edukacija zaposlenih u šumarskim sektorima u zemljama u regionu organizovanjem seminara i stručnih radionica.

Crna Gora je, kao članica EFI-a, od početka projekta (januar 2006. godine) aktivno uključena u projekat i ima svoje predstavnike u Upravnom odboru projekta i Radnoj grupi za implementaciju projekta.

U martu mjesecu ove godine, nakon selekcije prijavljenih kandidata na održanim prijemnim ispitima, započeo je prvi semestar Master postdiplomskog programa na Šumarskom fakultetu u Sarajevu. Isti pohađa ukupno 24 magistranta, među kojima i jedan iz Crne Gore, Ranko Kankaraš, diplomirani inženjer šumarstva, službenik Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodo-

Član Upravnog odbora projekta FOPER, dr Milosav Anđelić, pomoćnik ministra za šumarstvo u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, je od samog početka ideje za jednim ovakvim projektom učestvovao u njegovom definisanju i otpočinjanju realizacije. “Ovo je izuzetno važan projekat za nas. Nova znanja otvaraju vidike i stvaraju perspektive daljeg razvoja. U trenutku u kojem se nalazi crnogorsko šumarstvo i imajući na umu važnost ovog prirodnog resursa u Crnoj Gori mišljenja sam da su nam prijeko potrebni novi obrazovani i obučeni kadrovi koji će nositi teret reformi i približavanja savremenim trendovima u ovoj oblasti. Nadam se da će ovaj program, kao i faza stručne obuke kadrova zaposlenih u šumarskom sektoru, čiji će se jedan dio izvjesno odvijati i u Crnoj Gori, doprinijeti realizaciji zacrtanih ciljeva Vlade Crne Gore na polju jačanja kadrovskih kapaciteta”, ističe u svom osvrtu na ovaj projekat dr Anđelić.

Priredio: R. Kovačević

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede uz tehničku pomoć FODEMO i SNV

Predloženi proces za naredne korake na formulisanju nove šumarske politike za Crnu Goru

1. Dosadašnji progres

1.1 Opšte informacije

Proces formulisanja nacionalne šumarske politike traje već više od godinu dana. Trenutni status procesa je sljedeći:

- Proces nacionalne šumarske politike zvanično je započeo aprila 2006. potpisivanjem memoranduma između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i SNV-a.

- Pripremljen je Akcioni plan i procijenjeno je da ukupna priprema dokumenta NŠP traje jednu godinu.

- Do sada je pripremljeno 11 radionica i učesnici su ohrabreni da daju svoje predloge u vezi sa 23 definisane teme.

- Zapisnici sa ovih sastanaka su dostupni i sadrže neke početne opise interesovanja učesnika u procesu kao i sugestije koje su pokrenute na svaku od ovih ključnih tema.

- Februara 2007. slovenačka konsultantska firma (Oikos) potpisala je ugovor sa SNV-om da analizira zapisnike sa konsultantskih sastanaka, kao i ostale informacije, i da pripremi prvi dokument koji predstavlja rezime participiranog procesa i koji identifikuje teme koje treba uključiti u nacionalnu šumarsku politiku.

- Sva dokumenta koja se tiču participativnog procesa NŠP mogu se naći na web sajtu www.nfpeg.com koji zajednički rade SNV i MPŠV.

- SNV radi na uspostavljanju udruženja vlasnika privatnih šuma u odabranim opštinama u Crnoj Gori. Kada se udruženja osnuju, SNV i FODEMO će raditi na izgradnji njihovih kapaciteta. Udruženja treba da igraju važnu ulogu u procesu pravljenja nacrtu NŠP i šumarske strategije.

Na osnovu projektnog predloga projekta FODEMO faza II i obaveza Vlade koje su prezentovane u Programu rada Vlade RCG za 2007. godinu, Lux Development treba da podrži nastojanja Ministarstva i SNV-a u procesu izrade NŠP. Na zahtjev Ministarstva, FODEMO i SNV su već započeli zajedničko planiranje za završetak NŠP. Ovaj dokument je rezultat tog planiranja.

1.2 Analiza progresu

FODEMO i SNV su zajednički analizirali dosadašnja dostignuća, uključujući srž prvog nacrtu politike, saznanja sa 11 radionica i sugestije o tematskim pitanjima koje su odredili fasilitatori - konsultanti. U rezimeu su data sljedeća zapažanja:

- Identifikovana je većina ključnih tema koje NŠP treba da pokrije. Zabilježene su neke praznine kojima će se pozabaviti u sljedećoj fazi rada kao i u 2. nacrtu NŠP, na primjer: monitoring i evaluacija, istraživanje ekološke smjernice, kompatibilnost sa EU propisima, međunarodna saradnja.

- Radionice učesnika u procesu opisale su simptome različitih strukturalnih problema unutar pravnog i institucionalnog okvira unutar sektora šumarstva.

- Još uvijek postoji veoma ograničena analiza temeljnih uzroka ovih simptoma kojima se ova politika mora pozabaviti.

- Iako su Vladini službenici i drugi važni učesnici procesa aktivno učestvovali u radionicama, za njihov doprinos nije nuđena nikakva kompenzacija. Postoji otpor da se značajno vrijeme posveti procesima razvoja politike bez adekvatne kompenzacije. Ovim se na pragmatičan način treba pozabaviti u sljedećoj fazi rada.

2. Sljedeći koraci

Gore pomenuta analiza daje osnovu za sljedeće preporuke za narednu fazu rada na NŠP.

1. Formirati koordinacioni tim za NŠP (Ministarstvo vođe timova iz projekata) koji će koordinirati opštim procesom pripreme NŠP. Kratak opis njegove uloge dat je u Poglavlju 3.1.

2. Formirati sekretarijat NŠP u FODEMO kancelariji koji će obezbijediti logističku podršku svim gore pomenutim grupama i procesima. To će obuhvatiti pripremu planova rada, budžeta, opisa poslova za radne grupe i konsultante i obezbjeđivanje redovne i efikasne komunikacije (vidi poglavlje 3.2).

3. Pripremiti akcioni plan za drugu rundu javnih radionica i proces usvajanja NŠP, koji treba da odobre i zajednički finansiraju Ministarstvo, SNV i FODEMO. Načini saradnje će se dogovoriti i definisati u memorandumima o razumijevanju i gdje bude potrebno ugovorima.

4. Osnovati radne grupe od nacionalnih i regionalnih tehničkih eksperata koje će rukovoditi daljim analizama specifičnih tema i formulisati set nacrtu izjava o politici za prezentovanje: a) na narednom setu javnih konsultantskih radionica b) Vladi (napomena da će ih vjerovatno analizirati Savjet za održivi razvoj i druge Vladine komisije i tijela, vidjeti poglavlje 3.4 radi pregleda).

5. Održati drugu rundu nacionalnih javnih konsultacija koje će predstaviti predloge politike radnih grupa i od učesnika dobiti povratne informacije.

6. Na osnovu rezultata javnih rasprava i mogućih novih saznanja, Koordinacioni tim NŠP će uz pomoć radnih grupa i Sekretarijata NŠP pripremiti tekst politike i dostaviti ga Vladi RCG.

3. Osnivanje koordinacionog tima NŠP i radnih grupa

Za pripremu drugog nacrtu šumarske politike predložene su sljedeće strukture i donošenja odluka.

3.1 Koordinacioni tim NŠP

Koordinacioni tim NŠP rukovodiće formulisanjem politike uz pomoć radnih grupa, sastaviće i formatizovati sadržaj nacrtu politike pripremajući ga za dostavljanje Vladi. Čak šta više, koordinacioni tim (prethodno zvan "radna grupa NŠP") projektovaće i podržati proces NŠP i nadgledaće implementaciju

procesa formulisanja politike. On će se takođe složiti oko aspekta podjele troškova između MPŠV, SNV i FODEMO. Sekretarijat će pružiti logističku podršku za svakodnevnu implementaciju koordinacionog tima.

- poželjno 3 člana (+ sekretar i ad hoc inputi)
  - Pomoćnik ministra MPŠV (predsjedava)
  - SNV stariji šumarski savjetnik ili njegov predstavnik
  - FODEMO međunarodni koordinator projekta ili njegov predstavnik
- podrška:
  - Predstavnik sekretarijata (sekretar koordinacionog tima)
  - Neki ostali članovi / konsultanti po potrebi
  - Prevodilac

3.2 Sekretarijat NŠP

Sekretarijat NŠP biće oformljen u FODEMO kancelariji da bi pružio logističku podršku koordinacionom timu i svim radnim grupama i procesima. Sekretarijat će asistirati u pripremi nacrtu opisa poslova za tehničke radne grupe i konsultante koje treba da odobri koordinacioni tim NŠP, a osiguravaće i redovnu i efikasnu komunikaciju između svih učesnika u procesu.

Sekretarijat će pomagati koordinacionom timu da dostavi sve informacije o procesu NŠP.

Sekretarijat će biti odgovoran za pokretanje i podršku aktivnosti tehničkih radnih grupa, na osnovu odobrenih planova rada i budžeta.

- 2 (+1) član:
  - Imenovano osoblje FODEMO projekta u procesu izrade šumarske politike,
  - administrativni pomoćnik,
  - prevodilac/zapisničar.

3.3 Predložene tehničke radne grupe NŠP

Predlažemo da se osnuju sljedeće tehničke radne grupe:

1. za razvoj institucionalnog i zakonodavnog okvira;
2. za šume, održivi razvoj i zaštitu;
3. za drvenu industriju, licenciranje i marketing šumskih proizvoda;
4. za obrazovanje, obuku, istraživanje i međunarodnu saradnju;
5. za komunikaciju i informisanje;
6. za gazdovanje državnim šumama;
7. za gazdovanje privatnim šumama;

3.4 Pregled radnih grupa:

Naredni paragrafi daju kratak prikaz onoga što će svaka radna grupa da radi.

Svaka Radna grupa će uraditi detaljne studije o specifičnim aspektima sektora šumarstva, nadograđujući postojeće podatke i analize (što je bitno u nekim oblastima, a ograničeno u drugim).

Glavna svrha konsultacija će biti rezimiranje trenutnog statusa sektora šumarstva, analiza temeljnih uzroka identifikovanih problema, zatim njihovo predstavljanje, uz jasne opcije politike i preporuke radnim grupama i učesnicima procesa na razmatranje.

Radna grupa (uz pomoć konsultanata) će zatim pripremiti kratke bilješke sa mogućim vizijama/smjernicama i predstaviti ih u toku otvaranja druge runde javnih radionica. Opšta svrha radnih grupa je da obezbijede postojanje adekvatnog i reprezentativnog dijaloga o novoj NŠP. Konsultacije podrške i njihove detaljnije analize pomoći će učesnicima procesa formulisanja politike da imaju dobro informisane diskusije koje se zasnivaju na zdravoj analizi situacije.

1. Radna grupa za razvoj institucionalnog i zakonodavnog okvira - treba da se bavi vizijom NŠP, njenim ciljevima, principima, zakonodavstvom, modelom koncesija i alternativama, pitanjima od važnosti, međunarodnim konvencijama, inicijativama i saradnjom, vlasništvom nad šumama kao i ulogom učesnika procesa iz šumarstva...

Članovi treba da budu lokalni ili međunarodni stručnjaci svestranog znanja o projektovanju dokumenata, praktičnog iskustva i dokazane stručnosti u sektoru šumarstva (poželjno u regionu Jugoistočne Evrope). Pored toga oni moraju da posjeduju čvrste analitičke vještine i iskustvo u dijagnostičkim/analitičkim studijama politika, institucionalnih i pravnih okvira, i da budu svjesni međunarodnih najboljih praksi u gazdovanju sektorom šumarstva i formulisanju politike.

Ova radna grupa će morati da razmenjuje predloge o licenciranju šumskih proizvoda i fiskalnim politikama sa "radnom grupom za drvnu industriju, licenciranje i marketing šumskih proizvoda".

Mogući sastav Radne grupe:

1-2 šumarska inženjera (iz državne uprave, poželjno jedan iz Ministarstva PŠV i jedan iz Uprave za šume)

1 službenik MPŠV odgovoran za pravna pitanja

1 predstavnik Ministarstva pravde ili Sekretarijata za zakonodavstvo

3 predstavnika građanskog društva (Zeleni NVO/Privatni sektor)

1 međunarodni stručnjak za kreiranje politike i pravnu/institucionalnu reformu

1 predstavnik Nacionalnog koordinacionog tima u ulozi savjetnika

2. Radna grupa za šume, održivi razvoj i zaštitu - će identifikovati ključna pitanja kao i ciljeve politike kojima će se ostvariti održivi razvoj crnogorskih

skih šuma (praveći ravnotežu sa zaštitom životne sredine, ekonomskom i društvenom održivošću), razmotriti potencijalnu ulogu sporednih šumskih proizvoda, biljnog i životinjskog svijeta, agro šumarstva i na nivou NŠP će kreirati opšte pokazatelje održivog gazdovanja šumama u državnim i privatnim šumama. Takođe će se pozabaviti najboljim modelom / metodologijom za opšte planiranje gazdovanja šumama (nacionalni, regionalni i lokalni planovi) i zaštitom šuma. Ona će takođe predložiti odgovarajuće izjave o politici za mehanizme monitoringa i kontrole kao i prikupljanje i upravljanje informacijama iz šumarstva.

Članovi treba da budu lokalni ili međunarodni stručnjaci obimnog znanja o pristupima održivom razvoju, dobrog lokalnog iskustva i dokazane stručnosti u sektorima životne sredine, društvenom i ekonomskom sektoru (poželjno u Jugoistočnoj Evropi) i da imaju analitičke vještine. Oni takođe treba da razumiju glavne produktivne i zaštitne funkcije šuma, kao i organizacione pristupe planiranju gazdovanja šumama i implementacije.

Mogući sastav Radne grupe:

1 lokalni/međunarodni konsultant iz oblasti ekologije (savjetodavna uloga, bez prava glasa)

1 nevladin predstavnik (iz Savjeta za održivi razvoj)

1 predstavnik Ministarstva turizma i zaštite životne sredine

1 predstavnik Uprave za šume ili Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

1 član građanskog društva

1 član Privredne komore / privatna šumska kompanija

1 predstavnik Nacionalnog koordinacionog tima (savjetodavna uloga, bez prava glasa)

3. Radna grupa za drvnu industriju, licenciranje i marketing šumskih proizvoda - treba da bude zadužena za sljedeće te-

me: status drvne industrije u CG, trgovinu šumskim proizvodima uz pravilnu valuaciju, male prerađivačke industrije koje se zasnivaju na šumskim proizvodima, šumske proizvode, tržište i fiskalnu politiku. Potencijalni članovi ove radne grupe treba da imaju veliko iskustvo u crnogorskom drvoprerađivačkom sektoru u smislu trenutnih privatizacionih procesa, aktivnosti sječe i regionalnih najboljih modela u sektoru drvne industrije. Oni takođe treba da imaju jasno shvatanje organizacije tržišta za šumske proizvode i o tome kako Vlada može da pruži svoj doprinos u smislu stimulisanja, regulisanja i stabilizovanja tržišta, naročito obezbjeđivanja ravnoteže između državne i privatne šumske proizvodnje.

Ova radna grupa će morati da razmijeni predloge za licenciranje šumskih proizvoda i fiskalnu politiku sa radnom grupom za razvoj institucionalnog i zakonodavnog okvira.

Mogući sastav radne grupe:

1 lokalni/regionalni konsultant sa dobrim poznavanjem drvne industrije (da nije iz državne administracije)

2 predstavnika Vlade (Ministarstvo za ekonomski razvoj ili Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća)

1 predstavnik MPŠV/Uprave za šume

2 člana Savjeta drvne industrije/drvoprerađivačke kompanije

1 član građanskog društva (ekološka NVO)

1 član Privredne komore

4. Radna grupa za obrazovanje, obuku, istraživanje i međunarodnu saradnju - treba da bude veoma sofisticirana grupa koja radi na usavršavanju najboljih kadrova, obrazovanju i istraživačkom konceptu, imajući na umu relevantnost, izvodljivost, održivost i finansijska pitanja. Pored toga, definisaće i najbolje modele saradnje sa ze-

mljama u okruženju i šire (na evropskom i svjetskom nivou).

Mogući sastav radne grupe:

1 međunarodni konsultant svestranog poznavanja razvoja ljudskih resursa

1 član Uprave za šume (budući rukovodilac odsjeka za ljudske resurse u Upravi)

1 član Nacionalne akademije

1 član iz Ministarstva obrazovanja ili sa istraživačkog instituta / univerziteta

1 predstavnik NVO sektora

1 predstavnik iz Sekretarijata za evropske integracije ili Ministarstva inostranih poslova

5. Radna grupa za komunikaciju i informisanje - treba da se formira da bi pripremila realne modele sa ciljem promovisanja šumarske struke, podizanja znanja javnosti, poboljšanja komunikacije i slike o šumarskom sektoru u javnosti.

Mogući sastav radne grupe:

1 lokalni stručnjak za komunikaciju i publicitet

1 član Uprave za šume (budući portparol Uprave)

1 član građanskog društva

1 međunarodni stručnjak za komunikaciju i informisanje (ako je potrebno)

6. Radna grupa za gazdovanje državnim šumama - pomoći će na pojašnjenju pitanja koja se tiču gazdovanja državnim šumama uključujući sljedeće:

a. Gazdovanje državnim šumama - kako napraviti prioritete ciljeva gazdovanja

b. Transparentnost i načini donošenja ključnih odluka.

c. Istraživanje najboljih opcija za vršenje javnih usluga u državnim šumama.

d. Gazdovanje državnim šumama - koja je najbolja institucionalna postavka za gazdovanje državnim šumama.

e. Pristup šumskim proizvodima iz državnih šuma - ko daje ovlašćenje i po kojoj osnovi je moguć pristup (baviti se pitanjima konkurencije, transparentnosti i opcijama za korišćenje šumskih proizvoda).

f. Korišćenje prihoda iz državnih šuma. Metode finansiranja osnovnih šumskih aktivnosti.

g. Kontrola aktivnosti u državnim šumama. Kako je ostvariti?

Mogući sastav radne grupe:

1 predstavnik Ministarstva PŠV / Ministarstva turizma i zaštite životne sredine

1 predstavnik Šumarske inspekcije

1 predstavnik Uprave za šume

2 predstavnika crnogorskih ekoloških NVO / građanskog društva

1 međunarodni stručnjak za kreiranje šumarske politike i pravnu/institucionalnu reformu

1 predstavnik Nacionalnog koordinacionog tima (savjetnik)

7. Radna grupa za gazdovanje privatnim šumama - teme o kojima će se diskutovati:

a) Razvojni ciljevi (ekološki, ekonomski i socijalni);

b) Odgovornosti (obaveze na zaštiti i unapređivanju javnih dobara) - na kojoj osnovi se to obezbjeđuje? Treba li država da podrži privatne vlasnike koji obezbjeđuju javna dobra? Na koji način?

c) Prava da se: a) izvrši promjena namjene šumskog zemljišta, i b) da se siječe i koriste šumski proizvodi.

d) Procedure gazdovanja (planiranje gazdovanja šumama, planiranje u oblasti lovstva, eksploatacija sporednih šumskih proizvoda...)

e) Zastupanje i organizacija vlasnika privatnih šuma.

f) Usluge koje se pružaju vlasnicima privatnih šuma - planiranje gazdovanja šumama, zaštita, podrška šumsko uzgojnim radovima, zaštita od požara itd, na kojoj osnovi obezbijediti te usluge?

g) Kontrola aktivnosti u dr-

žavnim šumama. Kako to postići?

Radna grupa treba generalno da razmisli da li da različito tretira šume a) u južnom regionu koje su uglavnom izdanačke i b) u sjevernom regionu gdje su uglavnom visoke šume.

Mogući sastav radne grupe:

1 predstavnik Ministarstva PŠV / Uprave za šume

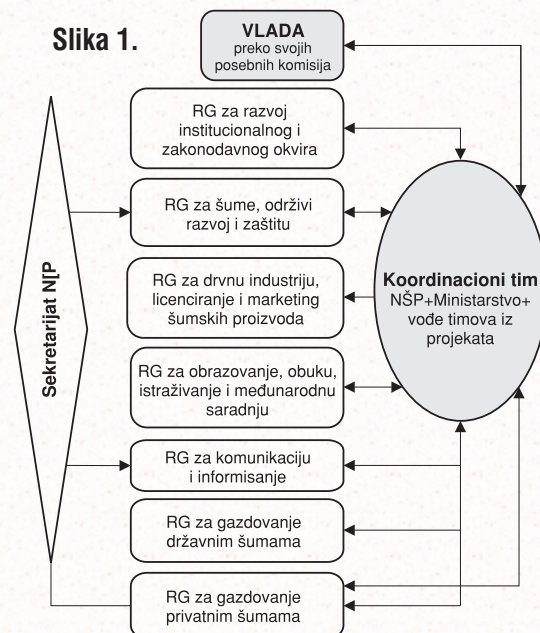
1 predstavnik Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća

2 predstavnika Udruženja vlasnika privatnih šuma

1 predstavnik crnogorskih ekoloških NVO / građanskog društva

1 međunarodni ekspert

Slika 1.

Šematski prikaz tijela uključenih u proces pripreme NŠP i njihov odnos.

Od svih članova radnih grupa se očekuje da posjeduju komunikacione vještine, da lako rade u timu i da imaju kapacitet za sastavljanje jasnih i čitljivih narativnih izvještaja. Poželjno je da radnim grupama koordinira i pomaže im sekretarijat NŠP (pomoć u pripremi zapisnika, provođenju, širenje informacija, logistička podrška itd).

Radne grupe treba blagovremeno da podnose izvještaje koordinacionom timu. Šematski dijagram o tome kako različite

grupe međusobno sarađuju dat je na slici 1.

Koordinacioni tim NŠP - poželjno tri člana - koordinacija i donošenje odluka:

- Radne grupe - nacrt tehničkog sadržaja
- Sekretarijat NŠP - 2 do 3 člana. Predloženo da u FODEMO bude sekretarijat i da obezbijedi logističku podršku globalnom procesu formulisanja politike.

4. Detaljni opisi posla

4.1 Radne grupe

Svaka Radna grupa će raditi na osnovu detaljnih opisa posla. Oni su dati u prilogu kao Aneksi A1-A7 ovoga plana. Oni daju osnovu kojom će Ministarstvo mobilisati i motivisati radne grupe.

Ministar će pozvati relevantna ministarstva, građansko društvo, organizacije iz privatnog sektora da imenuju svoje predstavnike.

Institucije treba da formalno imenuju (pisanom potvrdom) sve predstavnike u radnim grupama da budu njihovi portparoli.

4.2. Prateće studije

Da bi se podržala priprema radnih grupa uradiće se tematske konsultacije radi analiziranja opštih informacija od važnosti za sektor i pripremiće se pregled ključnih stavki koje radne grupe treba da uzmu u obzir.

Ti konsultanti će podnositi izvještaj radnim grupama, savjetovaće ih kako da se pozabave posebnim temama i pomagaće im kada je potrebno da predstavite svoje argumente Nacionalnom koordinacionom timu na javnim raspravama.

Za ove konsultante je napravljen drugi set opisa posla.

Konsultanti će raditi kao tim, razmjenjivaće ideje i izvještaje o napretku.

Imenovaće se jedan vodeći konsultant da rukovodi timom i

pomogne oko koordinacije in-putima ostalih konsultanata.

5. Implementacija procesa formulisanja NŠP

Pripremljeni su nacrt plana rada i budžeta za proces politike. Ovaj plan rada će se implementirati od strane učesnika procesa i troškovi dijeliti između Ministarstva PŠV, FODEMO i SNV.

Kada se sva tri partnera dogovore oko budžeta, Ministarstvo imenuje članove radne grupe, a Ministarstvo će takođe plaćati njihove članove.

Računovodstvo za ovako utrošena sredstva moraće da ispuni specifične zahtjeve i Ministarstva i donatora.

FODEMO će potpisati ugovor sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede za operacionalizaciju radnih grupa i rukovođenje formulisanjem šumarske politike.

Dr Milosav Anđelić

Pljevljaci organizovano preuzeli poljoprivredne mašine

Dobra prilika za dobrog domaćina

U Pljevlja stiglo 19 traktora, sedam prikolica, šest kosačica i dvije balirke

Poljoprivrednici iz Pljevalja su, 18. juna 2007. godine, organizovano preuzeli u Podgorici poljoprivredne mašine kreditirane u akciji "Dobra prilika za dobrog domaćina". Uobičajeno je da svaki vlasnik dolazi po svoju mašinu, ali farmari iz Pljevalja su smatrali da je organizovano putovanje lakše u uslovima sezonskih gužvi.

Prije nego što je pravi mali konvoj mašina krenuo ka Pljevljima, farmere je primio ministar Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Milutin Simović i uz doručak razgovarao o pitanjima otkupa tržišnih viškova, posebno mlijeka u

Foto: M. Gačević

Pljevljima, a najavio je početak otkupa malina po cijeni od jednog eura.

Cijene traktora su od 10.640 do 15.800 eura, prikolica 2.880 eura, kosačica 1.691 eura i balir-

ki 8.065 eura. Cijene su fabričke, oslobođene su od carine i PDV-a. Za sve mašine obezbijedeno je servisiranje a postoji mogućnost organizovanja kratkih kurseva za obuku u rukovanju mašinama.

Mehanizacija se otplaćuje na rok od 20 godina, sa grejs periodom od godinu i po i otplatom u periodu od 18 i po godina uz veoma povoljnu kamatu od 1,5%.

Projekat je realizovan u dogovoru vlada Crne Gore i Poljske.

M. Terzić

Nacionalna šumarska politika

Održivo gazdovanje šumama u Crnoj Gori

a. ključni principi održivog gazdovanja (definicija održivosti gazdovanja i eksploatacije),	vo pitke vode
b. funkcije šuma (ekološke, socijalne i ekonomske),	VII Održivo korišćenje sporednih šumskih proizvoda
c. zaštita šuma (požari, biljne bolesti, štetočine, čovjek...),	VIII Veće iskorišćavanje proizvodne mogućnosti staništa
d. planiranje u šumarstvu i lovstvu (uključujući monitoring),	IX Usklađenost broja divljači sa bonitetom staništa
e. održivo šumarstvo u zaštićenim područjima,	X Jačanje socijalnih funkcija šuma (turistička, rekreaciona i estetska funkcija u povezivanju sa ruralnim razvojem, zaposlenost u šumarstvu i aktivnostima povezanim sa šumama kao jednim od temelja razvoja ruralnih područja bogatih šumama)
f. pošumljavanje i agrošumarstvo,	XI Jačanje proizvodnih funkcija (proizvodnja i korišćenje drvne mase, lov i sporedni šumski proizvodi)
g. korišćenje biomase, sporedni proizvodi i sl.	XII Istraživanja i razvoj nove prakse za efikasnije upravljanje šumama
	XIII Međusektorska saradnja

Principi, smjernice, rješenja i preporuke:

● Očuvanje površine šuma u Crnoj Gori

Crna Gora je jedna od najbogatijih zemalja šumama u Evropi. Možemo predvidjeti da će se površina pod šumama u Crnoj Gori povećati, zbog zarastanja poljoprivrednih zemljišta, pogotovo pašnjaka. S druge strane, postoji stalan pritisak za gradnjom objekata na šumskim područjima. Dugoročno, cilj je očuvanje sadašnjeg procenta površina pod šumama u Crnoj Gori.

● Povećanje prosječne drvne zalihe u šumama na račun povećanja zaliha u devastiranim šumama

U Crnoj Gori se u oko 30% šuma veoma loše iskorišćava proizvodna mogućnost staništa. Cilj ovog principa je da se poveća prirast ovih šuma sprovođenjem šumsko uzgojnih mjera.

● Jačanje multifunkcionalne uloge šuma (ekoloških, socijalnih i ekonomskih)

Ovaj princip je ključni princip održivog gazdovanja šumama. Za ostvarivanje ciljeva pomenu tog principa neophodno je:

- I Jačanje stabilnosti šuma
- II Jačanje zdravstvenog stanja šuma
- III Očuvanje biodiverziteta šuma
- IV Prirodna obnova šuma, odnosno pošumljavanje autohtonim vrstama i autohtonim reprodukcijom materijalom
- V Osiguravanje preventivnih mjera za zaštitu od požara, erozije i prirodnih nepogoda
- VI Očuvanje drugih prirodnih resursa, pogotovo

● Planiranje u šumarstvu

Planiranje u šumarstvu treba da se drži sljedećih principa sa ciljem uvođenja pouzdane metodologije planiranja i efikasnijeg monitoringa operacija planiranja i izvođenja radova:

- I Planiranje u svim šumama, bez obzira na vlasništvo
- II Višestepeno planiranje (nacionalni nivo, regije, uprave, jedinice)
- III Planiranje održivog korišćenja u šumama (biomasa, agrošumarstvo, redovno pošumljavanje i pošumljavanje goleti, divljač, gljive, ljekovito bilje, šumsko voće i šumski plodovi, turizam, vode...)
- IV Međusektorsko usklađivanje u dijelu nadležnosti i usklađenosti planske dokumentacije sa svim sektorima, koji su vezani za događanja u šumama (poljoprivreda, turizam, zaštita prirode i životne sredine, ekonomija, vodoprivreda...)
- V Uključivanje lokalne samouprave, privatnih vlasnika, nevladinih organizacija i šire javnosti u proces planiranja na svim nivoima
- VI Uključivanje u planiranje drugih sektora, koji imaju uticaj na šumarstvo (prostorno planiranje, zaštita prirode, vodoprivreda, energetika...)

- VII Monitoring stanja u šumama (drvena masa, prirast, sistemi gazdovanja, vlasništvo, vode, zdravstveno stanje šuma, insekti, erozija, divljač, ostali šumski proizvodi...)
- VIII Sertifikacija šuma kao način potvrde održivog gazdovanja šuma

● Mijenjanje zakona o šumama vezano za planiranje

Međusektorska saradnja, uključivanje lokalne samouprave, vlasnika šuma i ostalih zainteresovanih strana u planiranje, definisanje sistema planiranja, sertifikacije i monitoringa...

Organizacija u šumarstvu

- a. Organizaciona struktura (institucije, inspekcije, planiranje, decentralizacija gazdovanja šumama)
- b. Sistem koncesija
- c. Sistem i organizacija u lovstvu
- d. Organizacija zaštite od elementarnih nepogoda, nelegalne sječe, erozije
- e. Međunarodna saradnja, uključivanje u međunarodne organizacije i udruženja

Dodatne mogućnosti za javnu službu su:
VIII Doznaka / u prvom razdoblju javna služba, koja može postati i stvar konsaltinga

IX Istraživanja

X Pošumljavanje goleti, sanacija požarišta

Izvođenje javne službe u šumarstvu odvija se u okviru javnih institucija koje imaju jasno definirane aktivnosti i odgovornosti. Zaposleni u javnim institucijama su visoko stručno osposobljeni i odgovorno obavljaju svoj posao.

Principi, smjernice, rješenja i preporuke:

● Definisana javna služba u šumarstvu i lovstvu

Treba definirati javnu službu u šumarstvu i institucije koje će biti odgovorne za njeno sprovođenje. Ključne aktivnosti javne službe bi morale biti:

- I Cjelokupno planiranje
- II Izdavanje dozvola, mišljenja i uključivanje u procese planiranja drugih sektora
- III Monitoring stanja u šumama
- IV Zaštita šuma
- V Edukacija
- VI Organizacija protivpožarne zaštite / razgraničenje sa ostalim službama
- VII Nadzor nad stanjem u šumama (evidentiranje i javljanje informacija o događajima u šumama, npr. ICP forests, ilegalne sječe, požari, erozija, ilegalna gradnja...)

● Izvođenje ostalih aktivnosti u šumama

Eksploataciju šuma organizuju privatna preduzeća ili vlasnici šuma, pod određenim uslovima i ostala lica, koji sezonski učestvuju u eksploataciji ostalih šumskih proizvoda. Preduzeća, koja organizuju eksploataciju šuma, moraju pored formalnih uslova za izvršavanje djelatnosti ispuniti i minimalne uslove stručne i tehničke opremljenosti koje određuje zakon, s ciljem nanošenja što manjih šteta, kojima je uzrok neadekvatno gazdovanje šumama i smanjenja pojava povreda na radu, kojima je uzrok neobučenosť i loša tehnička opremljenost.

● Sistem koncesija

Sistem koncesija omogućava kvalitetno gazdovanje državnim šumama. Sistem mora biti transparentan i stimulativan, tako da vodi ka unapređenju šuma i infrastrukture potrebne za efikasnu eksploataciju šuma. Koncesionari moraju ispunjavati formalne uslove za izvršavanje djelatnosti i minimalne uslove stručne i tehničke opremljenosti. Pored toga moraju ispunjavati i sve obaveze predviđene koncesionim ugovorom.

S ciljem većeg zapošljavanja, razvoja ekonomije ruralnih područja i većeg dodatne vrijednosti proizvoda, sistemom koncesija treba stimulisati povećanje stepena prerade posječene drvene mase i zapošljavanje lokalnog stanovništva pod jednakim uslovima.

● Mijenjanje zakona o šumama

Mijenjanje zakona o šumama vezano za koncesije, organizaciju i planiranje, mijenjanje podzakonskih akta vezano za uslove za izvođenje djelatnosti.

Foto: B. Kovačević

Ruralni razvoj

- a. Zapošljavanje
- b. Razvojni planovi za ruralna područja (direktne i indirektne prilike vezane za šumarstvo koje omogućavaju razvoj)
- c. Drvoprerađivačarstvo
- d. Agrošumarstvo

Principi, smjernice, rješenja i preporuke:

● Jednake mogućnosti za rad preduzeća u šumarskom i drvoprerađivačkom sektoru i veće zapošljavanje u ovim sektorima

Šumarstvo je vezano za ruralna područja, te područja gdje je poljoprivreda zbog prirodnih pretpostavki i ekonomske krize glavni prihod, i stoga predstavlja veoma značajan sektor za zapošljavanje. Potrebno je zadovoljiti potrebne uslove za razvoj šumarstva na način koji omogućava korišćenje resursa visoke vrijednosti. Posebno je potrebno preduzeti potrebne mjere za razvoj drvoprerađivačke industrije na tom prostoru koje će svojim razvojem omogućiti veće zapošljavanje.

● Razvoj agrošumarstva

Ruralno područje u Crnoj Gori je u značajnoj mjeri prekriveno šumama, koje se nalaze na veoma plodnom zemljištu. Agrošumarstvo je kombinacija šumarstva i poljoprivrede i može se izvoditi na različite načine. Glavni zadatak ovih principa je povezivanje doprinosa šumarstva i poljoprivrede. Primjeri agrošumarstva: maslinarstvo, razvoj topolarstva, kestenove šume...

● Razvoj turizma na selu

Turizam je ekonomski sektor koji je sve više u porastu, ne samo na obali mora nego i na sjeveru države i ostalim ruralnim područjima. Turisti više ne traže samo hotelske usluge, nego i usluge na selu koje im pruža aktivni odmor, srdačnost, upućivanje na tradiciju i blisko iskustvo doživljavanja prirode. Ruralna područja Crne Gore veoma su bogata prirodnom baštinom (šume posebnih značaja, lov, ljekovito bilje, ostali šumski proizvodi) koju treba iskoristiti i razviti. Zbog toga se razvijaju kapaciteti i djelatnosti (subvencije za seoski turizam, za oživljavanje starih djelatnosti, subvencije za razvoj šumskih naučno-istraživačkih puteva, subvencije za uređenje turističkog lova...) koje mogu tim zahtjevima zadovoljiti. To pomaže očuvanju prirodne i kulturne (ruralne) baštine, te omogućava razvoj ruralnih područja.

● Razvoj upotrebe obnovljivih energetske resursa (sunce, biomasa, vjetar, geotermalna energija...)

Šume su veoma značajan izvor energenta (drvena biomasa), od kog zavisi više od 60% stanovništva Crne Gore. S obzirom da su smjernice EU u povećanju iskorišćavanja biomase, možemo očekivati da će ubuduće i u Crnoj Gori taj energent biti u prednosti nad ostalim (posebno na sjeveru). Zbog toga je potrebno pripremiti podloge i stimulisati investicije vezane za razvoj većih sistema za

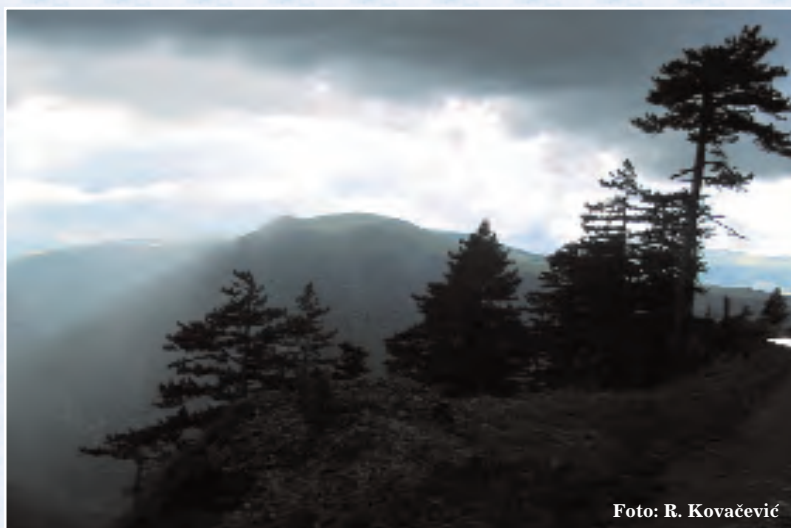

Foto: R. Kovačević

grijanje na drvenu biomasu (za veće komplekse, javne ustanove...). Potrebno je stimulisati i izradu sistema za iskorišćavanje sunca i vjetra gdje bi to bilo ekonomski opravdano (npr. jug države zbog visokog procenta sunčanih dana i turizma, velike potrošnje tople vode).

● Smanjenje depopulacije seoskih područja

Depopulacija seoskih područja česta je pojava zbog niskog životnog standarda i teških životnih uslova. Pojedina područja su bez osnovne infrastrukture, loših saobraćajnica i neprisutnosti javne infrastrukture (zdravstvo, škole...). Zbog toga se podstiču:

- I razvoj seoskog turizma
- II razvoj agrošumarstva
- III stimulisanje vlasnika šuma za održivo gazdovanje šumama i investicije u šumarstvu (subvencije)
- IV direktne investicije u šumarstvo koje doprinose i ruralnom razvoju (gradnja, održavanje puteva)
- V zapošljavanje u šumarstvu

● **Promjena Zakona o šumama u smislu finansiranja ulaganja u šume i koncesija u smislu udjela koncesija opštini** - vezano za koncesije za ruralni razvitak.

Proizvodnja i tržište drvnih i sporednih šumskih proizvoda

- tržišni mehanizmi drvnih resursa (drvo, biomasa, primarna prerada, celuloza...)
- tržišni mehanizmi za sporedne šumske proizvode
- klasteri drvne industrije, zajednički nastup na tržištu
- povećavanje stepena prerade za višu, dodatnu vrijednost proizvoda

državnim šumama. U tom pogledu podržavaju se mehanizmi (sertifikacija, veća finalizacija proizvoda, proizvodnja specifičnih proizvoda sa visokom dodatnom vrijednošću...), koji vode do povećanja vrijednosti proizvoda od drveta. U cilju povećanja stepena prerade proizvoda i veće konkurentnosti na tržištu podržavaju se udruživanja proizvođača (klasteri, udruženja).

Principi, smjernice, rješenja i preporuke:

● Proizvodnja i prerada šumskih sortimenata

Održiva proizvodnja i prerada sortimenata su temelj ekonomskog razvoja, pogotovo ruralnih šumskih područja. Osnova za održivi razvoj šumarsko-

● Sporedni šumski proizvodi

Upravljanje divljačju definisano je Zakonom o lovstvu, koji je u fazi usvajanja. Korišćenje ostalih šumskih proizvoda može značajno doprinijeti ekonomskoj situaciji, pogotovo ekonomsko najugroženijim grupama građana i razvoju ruralnih

područja. Mehanizmi kojima se reguliše sakupljanje, prerada i prodaja, moraju dopustiti optimalno korišćenje sporednih šumskih proizvoda, koje ne ugrožava njihovu održivost, a temelji se na kvalitetu i postizanju visokih prodajnih cijena zbog uslova u kojima su oni bili sakupljeni (nezagađena područja). Za proizvode koji se prodaju u inostranstvu i one koji se prodaju u većim količinama, treba pripremiti određene sertifikate i robne marke (preduslov je uspostaviti odgovarajuće mehanizme, npr. sertifikacijske sheme, pravila dodjeljivanja i upotrebe robnih marki, stimulacija izvoza).

Foto: R. Kovačević

drvoprerađivačkog sektora su transparentni uslovi i jednake mogućnosti za nabavku drvnih sortimenata, odnosno jasni tržišni mehanizmi. Oni se regulišu i preko koncesionih pravila za upravljanje

● Definisane regulative

Definisane regulative o koncesijama, subvencijama za udruživanje i povećanje stepena finalizacije proizvoda, sertifikati i robne marke

Foto: R. Kovačević

Vlasništvo

- a. Razjašnjavanje vlasništva (denacionalizacija, određivanje granica)
- b. Gazdovanje državnim šumama
- c. Gazdovanje privatnim šumama

Principi, smjernice, rješenja i preporuke:

● Jednaki glavni principi gazdovanja u privatnim i državnim šumama u smislu održivosti

Svim šumama se gazduje na osnovu istih principa. U privatnim šumama veća pažnja se posvećuje snabdijevanju ogrjevnim drvetom i drvetom za vlastite potrebe u smislu gradnje i rekonstrukcije objekata. Privatni vlasnici se podstiču i kod uzgoja visokoproduktivnih šuma i kod udruživanja za efikasniju proizvodnju.

● Udruživanje vlasnika

Udruženja vlasnika treba da postaju značajan partner javnim institucijama u sistemu planiranja u šumarstvu i u izvođenju planova. Pored toga, udruženja vlasnika mogu doprinijeti boljoj organizovanosti tržišta šumskih proizvoda i ruralnom razvoju.

● Promjena Zakona o povraćaju imovine ranijim vlasnicima

Javno vlasništvo nad šumama je veoma značajno za kvalitetno gazdovanje šumama. Proces restitucije zbog toga treba što brže završiti. U tom pogledu ključna stvar su jasni kriterijumi za povraćaj šuma, koji za sada nijesu dovoljno razrađeni i izjednačeni za područje cijele Crne Gore, pa zbog toga dolazi do različite interpretacije Zakona i različitih odluka u opštinama.

Finansiranje

- a. Prihodi iz šumarstva vraćaju se u šume
- b. Šeme podsticaja
  - Prihodi od koncesija
  - Prihodi od usluga i zakupa, razvoj sistema usluga
  - Korišćenje mineralnih sirovina
  - Prihodi od turizma
  - Takse
  - Prihodi od maloprodaje
  - Sistem subvencija
    - I Uzgojni radovi
    - II Infrastruktura
    - III Pošumljavanje
    - IV Zaštita šuma
- c. Finansiranje organizacija u šumarstvu - javna služba šumarstva, finansiranje se vrši iz Budžeta

zaštita šuma, edukacija, organizacija protivpožarne zaštite/razgraničenje sa ostalim službama, nadzor nad stanjem u šumama, (evidentiranje i javljanje informacija o događajima u šumama, npr. ilegalne sječe, požari, erozija, ilegalna gradnja...), doznaka, istraživanja, pošumljavanje goleti.

● Definisana šema podrške

Za finansiranje radova u šumi treba definisati transparentnu šemu podrške, koja će voditi ka efikasnom gazdovanju šumama, kao i njihovom unapređenju. Šema treba da određuje vrste radova (uzgojnih, zaštitnih, izgradnju infrastrukture...) koji su subvencionirani, uslove za njihovo subvencioniranje i visinu subvencije.

Principi, smjernice, rješenja i preporuke:

● Prihodi iz šumarstva se vraćaju u šume

Svi prihodi iz šumarstva, uključujući prihode od koncesija, taksa, usluga, vraćaju se u šume.

● Definisano finansiranje šumarstva

Javna služba u šumarstvu finansira se iz Budžeta. Tako se preko transparentnog sistema finansira cjelokupno planiranje, izdavanje dozvola, mišljenja i uključivanje u procese planiranja drugih sektora, monitoring stanja u šumama,

Blažo Jokanović

Foto: R. Kovačević

Dr Goran D. Rajović

Šumarstvo Crne Gore

ekološka uloga i značaj, infrastrukturni projekti, investiciono istraživanje

1. UVOD

Šume Crne Gore su prirodni resurs neprocjenjive vrijednosti. Zbog izuzetnog i univerzalnog privrednog i ekološkog značaja, nazivaju ih "zelenim zlatom". Ali, one su bez sumnje i više od toga, jer nijesu samo izvor drvene građe, već i mnogih industrijskih, prehrambenih, tehničkih, farmaceutskih i drugih sirovina. Sem toga, šume na ovim prostorima pozitivno utiču na čitavu biosferu i životnu sredinu, odnosno prečišćavaju vazduh, poboljšavaju klimu, oplemenjuju vodotoke, sprečavaju eroziju zemljišta itd. Odmor i boravak u šumama Crne Gore oplemenjuje čovjeka i umirujuće djeluje na njegov nervni sistem. Dakle, šume Crne Gore igraju vidnu ulogu u zaštiti zdravlja stanovništva, a svojom ljepotom doprinose i njegovom estetskom vaspitanju, što je danas u rešavanju problema zaštite životne sredine od posebnog značaja (1).

S obzirom na dugo planiranje proizvodnog ciklusa u šumarstvu (100-150 godina), tj. na poslovanje u izraženim uslovima neizvesnosti i na pretežno investiranje iz sopstvenih izvora, zadaci koje društvo Crne Gore postavlja pred šumarstvo su veoma složeni i odgovorni. Zbog toga je potrebno učešće svih društvenih subjekata, pravilno vođenje šumarske politike i planiranje investicionih projekata u šumarstvu Crne Gore da bi se:

- prevazišao nesklad između mogućnosti šuma i potrebe dru-

štva koje se ne ograničavaju na proizvodnju dendromase već i na korišćenje šuma za odmor, rekreaciju i druge opšte korisne funkcije,

- obezbijedila sredstva za investicije koje šumarstvo, kao niskoakumulativna grana privrede sa veoma sporim obrtom kapitala, nije u stanju da obezbijedi iz sopstvenih izvora u potrebnoj mjeri,

- povećala motivisanost za ulaganje kapitala u investicione projekte šumarstva bez obzira na dugo vrijeme povraćaja novca i niske kamatne stope,

- obezbijedila sredstva koja šumarstvu Crne Gore trajno nedostaju, a potrebna su u procesu reprodukcije i

- pravilno usmjerila obezbijeđena sredstva, pratila i kontrolisala njihova realizacija (2).

Cilj rada je da prikaže ekološku ulogu i značaj šuma, investicije, strukturu šumskog fonda i investiciono istraživanje u šumarstvu Crne Gore. U skladu sa Zakonom o šumama, Uprava za šume Crne Gore je nadležna da gazduje šumama. Osnovna djelatnost Uprave za šume Crne Gore je: unapređivanje uzgoja, zaštite i korišćenja šuma, adekvatna njega, obnavljanje, podizanje i melioracija, izdvajanje sjemenskih sastojaka, očuvanje prirodnih i radom stvorenih vrijednosti šuma, sprečavanje i otklanjanje štetnih posljedica svih biotskih i abiotskih faktora, zaštita šuma i šumskog zemljišta od protivpravnog prisvajanja i korišćenja, planiranje gazdovanja šumama, izrada programa

šumskih saobraćajnica, stručno usavršavanje i dr (3).

2. EKOLOŠKA ULOGA I ZNAČAJ ŠUMA

Veliki značaj šuma Crne Gore i njihova ekološka uloga istaknuti su time što je danas u svijetu definisano čak preko stotinu različitih funkcija šuma. Međutim, opšte je poznato i prihvaćeno da se sve funkcije šuma, pa i funkcije šuma Crne Gore, mogu svrstati u sljedeće grupe:

- proizvodne,
- opštekorisne i
- posebne (specijalne).

Podjela je zasnovana na tome da se sve koristi od šuma mogu valorizovati i ekonomski definisati ili ne (4).

● Proizvodna funkcija

Proizvodnom funkcijom definisano je obezbjeđivanje svih produkata iz šume koje se mogu valorizovati kroz proizvodnju dendromase i ostalih šumskih proizvoda. Pri tome se glavnim proizvodom smatra drvo, a sporednim svi ostali - uzgredni.

U te ostale spadaju neki produkti iz šume koji dobijaju sve veći značaj: divljač, ribe, puževi, šumski plodovi i sjeme, ljekovito, aromatično i začinsko bilje, gljive, zatim smola, eterična ulja, sokovi, kora, tika, lišće, treset, kamen, šljunak, pijesak i dr.

● Opštekorisne funkcije

U opštekorisne funkcije ubrajaju se zaštitno-regulatorne, sanitarno higijenske, rekreativno-zdravstveno-turističke, estetsko-dekorativne i dr.

U zaštitno-regulatorne funkci-

je spadaju: uticaj na klimu, na vodni režim, obrazovanje zemljišta, sprečavanje erozivnih procesa, zaštita objekata i dr.

Uticaj na klimu područja sastoji se u ublažavanju temperaturnih ekstrema, snižavanje temperature u odnosu na otvoreni prostor, povećanje vlage vazduha, količinu, strukturu i raspored padavina, formiranje polja vatre i vazdušnih strujanja itd. Hidrološka i vodozaštitna funkcija šume ogleda se u djelimičnom povećavanju padavina, regulisanju površinskog oticanja vode, akumuliranju znatne količine vode u zemljištu, pročišćavanju vode, sprečavanju erozije i dr.

Sanitarno-higijenska funkcija posebno je značajna u industrijskim lokacijama. Poznati su "blagotvorni" uticaji šume na širu okolinu, izraženi kroz proizvodnju kiseonika uz istovremeni "utrošak" velike količine ugljendioksida, zaštitu od imisija (filtraciju vazduha), dezinfekciju vazduha izlučivanjem fitoncida, neutralizaciju neugodnih mirisa, smanjenje buke i radioaktivnosti i dr.

Rekreativno-zdravstveno-turistička vrijednost šuma izražena je samim postojanjem šume i prisustvom specifične mikroklimе, razvijenog reljefa, prirodnih rijetkosti, zastupljenošću brojnih šumskih vrsta flore i faune. Posebno naglašen blagotvoran relaksirajući uticaj na organizam šuma stvara svojom atmosferom mira i tišine, što je izuzetno značajno za oporavak i liječenje.

Estetsko-dekorativno-ambijentalnu funkciju šuma vrši svojim sastavom, razvijenošću i smanjivanjem šumskih zajednica u prostoru, raznovrсноšću pejzaža, specifičnim koloritom boja, atraktivnošću izgleda plodova i cvjetova raznih šumskih vrsta i dr.

● Posebne funkcije

Izražene su sociološko-egzistencijalna funkcija, funkcija

očuvanja prirodnih rijetkosti, zaštita od pogleda objekata posebne važnosti i dr (4). Svakako zalažemo se za studije koje bi na naučan i stručan način dale odgovor na ekološku ulogu i značaj šuma Crne Gore. Da bi se osiguralo gazdovanje šumama Crne Gore na ekološki prihvatljiv, socijalno stabilan i ekonomski održiv način, svakako posebnu pažnju zaslužuje uvođenja FSC standarda. Implementacijom i razvojem FSC standarda u Crnoj Gori očekuje se odgovorniji pristup u gazdovanju šumama od strane svih subjekata koji učestvuju u tom procesu, kao i lakši pristup zahtjevnim inostranim tržištima (5).

3. INVESTICIJE U ŠUMARSTVU I SPECIFIČNOSTI ŠUMARSKJE INFRASTRUKTURE

Da bi se šumarstvo u Crnoj Gori u narednom periodu brže razvijalo i da bi se potencijalne mogućnosti za njegov razvoj adekvatnije koristile, neophodno je da se izvrše brojne promjene, počevši od društvenog tretmana, do konkretnih mjera šumarske i ukupne privredne politike. Među brojnim promjenama koje u tom pravcu treba izvršiti su ulaganja u infrastrukturne investicione projekte koja su prioritetan i neophodan uslov da bi svi sljedeći naponi dali pun efekat. I pored navedenih teškoća u realizaciji investicionih projekata u šumarstvu i specifičnosti proizvodnje nepovoljnih za investiranje, najobimnija ulaganja u ovoj privrednoj djelatnosti su ulaganja u infrastrukturu, i to u pošumljavanje, melioraciju šuma i izgradnju šumskih puteva.

Stoga, navedimo da je u toku važna realizacija projekta u šumarstvu Crne Gore kroz projekte:

- "Razvoj Crnogorskog šumarstva" (vrijednost projekta 3,1

milion eura), koji stvora uslove za primjenu standarda po FSC metodologiji,

- "Geografski informacioni sistemi (GIS) u šumarstvu" (vrijednost projekta 400.000 eura) koji podržava UNDP i ujedno finansira izradu studije izvodljivosti ovog projekta,

- "Program sanacije i revitalizacije riječnih tokova Tare i Lima" (vrijednost projekta 5 miliona eura), koji će rezultirati brojnim aktivnostima na pošumljavanju obešumljenih područja kao i izradu infrastrukturnih objekata kako bi se regulisao tok rijeke Tare i Lima, zaštitilo poljoprivredno zemljište i imovina ljudi na tim prostorima.

Takođe, u okviru projekta FODEMO "Razvoj šumarstva u Crnoj Gori" na Žabljaku je otvoren rasadnik šumskih vrsta, sa godišnjim kapacitetom od oko 50.000 sadnica autohtonih vrsta lišćara i četinara. Ovaj rasadnik bi trebalo da zadovolji potrebe Nacionalnog parka Durmitor i Šumske uprave Žabljak kvalitetnim sadnim materijalom. U okviru projekta FODEMO predviđene su i radionice koje pružaju stručnu pomoć eksploataciji šuma. Jedna takva radionica formirana je i u Beranama. Radionica ima za cilj da pomogne šumarski sektor, od planiranja i izvršenja gazdovanja šumskim resursima do finalnih šumskih proizvoda uključujući i njihov marketing (5). Proces ulaganja finansijskih sredstava i obezbjeđivanje činilaca proizvodnje u šumarstvu (ljudski rad, šume i šumska zemljišta, sredstva za rad), i proširenje proizvodnje kroz ulaganja u razvoj infrastrukturnih objekata predstavljaju investicije u šumarstvu.

S obzirom da je šuma bioekološki sistem koji je u funkciji uslova staništa u kojima živi i raste, njen opstanak u Crnoj Gori zavisi od uticaja čovjeka na održavanje tog sistema u ravnoteži. Zahtijevana ravnoteža se postiže procesom reprodukcije, od-

nosno ulaganjem, s ciljem da se uložena sredstva oplode i vrata. Investicijama u prostu reprodukciju obezbjeđujemo prirodno podmlađivanje sastojine, pošumljavanje površina poslije sječe sa ciljem da se obezbijedi proizvodnja iste količine sječive drvene zapremine, zatim investicije u osnovna sredstva (zamjena istrošenih ili zastarjelih transportnih sredstava, motornih testera, rekonstrukcija postojećih šumskih puteva) itd. Investicije u proširenu reprodukciju obuhvataju ulaganja koja imaju za cilj povećanje obima proizvodnje i najčešće se javljaju u obliku proširenja postojećih i izgradnje novih objekata. U ovu reprodukciju takođe spada pošumljavanje novih površina (koje ranije nijesu bile pod šumom), konverzija izdanačkih (vegetativnog porijekla) šuma u visoke (generativnog porijekla), melioracija degradiranih šuma šikara (popravljanje lošeg stanja šuma i njihovo prevođenje u viši uzgojni nivo), kao i nabavka novih mašina sa većom produktivnošću, proširenje putne mreže i sl. (6).

Investicije u šumarstvu imaju dugoročan infrastrukturni karakter čiji se ekonomski efekti mogu postići tek poslije tridesetak i više godina. Zbog niske akumulativnosti prihodi od drveta nijesu dovoljni da pokriju investicije, naročito u proširenu reprodukciju, pa je šumarstvo Crne Gore godinama stagniralo u svom razvoju i nije moglo da prati razvoj privrede u cjelini. Dinamičnost društvenih, tržišnih i tehnoloških faktora pomjera granice optimalnog upošljavanja resursa bez obzira na dugoročnost investicionih ulaganja. Zbog toga Uprava za šume Crne Gore ima u vidu turbulentne uslove okruženja, i prinuđena je da se izdržava od potrošnje, odnosno izdvaja više u akumulaciju u sadašnjosti, u cilju ostvarivanja pozitivnih efekata u budućnosti (6).

Pod otvaranjem šuma se podrazumijeva proširenje mreže šumskih puteva čime se omogućava izvršavanje svih radova u šumarstvu, od pošumljavanja do transporta, izrađenih drvnih sortimana, tj. omogućavaju sve radove "od ašova do sjekire", ali i druge opšte koristi. Investicioni projekti šumskih puteva po svojoj suštini, načinu pripreme i izrade zadovoljavaju definiciju investicionih projekata u šumarstvu, da je to kompleksan tehničko-tehnološki, organizacioni, finansijski i pravni poduhvat čiji je cilj izgradnja i opremanje objekata iti objekata za koje je u prethodnim investicionim studijama pokazano i dokazano da su svojom funkcijom neophodni investitori i da mu, kao takvi, donose profit (7).

Podizanje novih šuma u Crnoj Gori je proces koji ima infrastrukturni investicioni karakter vezan za određeni unikatni objekat čija realizacija mora biti organizovana u određenom vremenu. Crna Gora je specifična po svojim fizičkim, strukturnim, stanišnim i drugim uslovima, a vrijeme je ograničeno zbog bioloških karakteristika šuma. Zbog ovih specifičnosti vrši se investiciono ispitivanje isplativosti podizanja novih šuma ili melioracija šumskih kompleksa u kojima se angažuje specijalizovan stručni kadar u uslovima ograničenih sredstava.

4. STRUKTURA ŠUMSKOG FONDA CRNE GORE I INVESTICIONO ISTRAŽIVANJE

Osnovni parametar za ocjenu vrijednosti šumskog pokrivača je stepen šumovitosti. Naime, prema podacima Uprave šuma Crne Gore, šume i šumsko zemljište zauzimaju 734.609 ha, što znači da je 53,85% teritorije Crne Gore obraslo šumskom vegetacijom. Neobrasla šumska površina u Crnoj Gori iznosi 122.737 ha iti 16,51% od ukup-

ne površine šuma i šumskog zemljišta.

Šume u društvenom vlasništvu zauzimaju 500.041 ha od ukupne površine, a šume sa pravom svojine 243.568 ha ili 32,75%. U strukturi površine državnih šuma najrasprostranjenije su privredne šume koje zahvataju 347.581 ha iti 81,43 %, zaštitne 66.283 ha ili 15,53 % i šume u nacionalnim parkovima koje obuhvataju 12.975 ha ili 3,04%. U strukturi državnih i privrednih šuma, visoke šume obuhvataju 212.261 ha ili 71,21%, zatim izdanačke 39.721 ha ili 13,33%, učešće šikara i makija i ostalih degradiranih formi šume iznosi 46.082 ha ili 15,46% (3).

Zapaža se da su liščarske šume daleko zastupljenije i kreću se oko 42.529.144 m³ iti 59,02% od ukupnih drvnih zaliha u šumama Crne Gore. Učešće četinara je 29.527.555 ha iti 40,98%.

Ukupna drvna masa u Republici Crnoj Gori iznosi 72.056.699 m³. Uočava se da je drvna masa najzastupljenija u državnim šumama. Od toga na četinare otpada 28.355.635 m³ a na liščare 31.275.245 m³. Zatim slijede privredne šume u kojima je na četinare otpadalo 26.499.651 m³ i na liščare 26.602.225 m³, iako relativno malo zastupljena drvna masa u zaštitnim, nacionalnim parkovima i privatnim (ukupno 18.954.823 m³) ima veliki značaj, koji će ubuduće biti i sve izraženiji. U privatnim šumama u odnosu na ukupnu drvnu masu na liščare otpada 11.423.819 m³, a na četinare 1.171.920 m³ (3).

Ukupni prirast u državnim i privatnim šumama Crne Gore iznosi 1.489.189 m³. Pri tome je zapreminski prirast u privrednim šumama 1.133.889 m³, zaštitnim 72.661 m³, nacionalnim parkovima 33.831 m³, državnim 1.240.381 m³ i privatnim 248.808 m³. Godišnji etat se kreće u državnim šumama 671.307 m³ (četinari 406.813 m³, liščari 264.494 m³), a u privatnim 144.390 m³

(četinari 13.878 m³, lišćari 128.312 m³) (3).

Investicionim istraživanjem se ispituje mogućnost realizacije investicione ideje u ekonomsku vrijednost, odnosno infrastrukturni investicioni projekat. Vrsta investicione politike, za koju će se Uprava za šume Crne Gore odlučiti na osnovu različitih ponuđenih alternativa, zavisi i od strategije investitora, raspoloživih sredstava i društveno-ekonomskih uslova. Posle definisanja investicionog projekta, pripremaju se konkretni investicioni planovi koji se usklađuju sa razvojnim ciljevima i dostupnim izvorima: sirovine, energija, radna snaga i kapital (8).

Dalje, potrebno je izvršiti detaljno investiciono istraživanje, odnosno odrediti preliminarni pregled, studiju izvodljivosti i investicioni program. U okviru preliminarnog pregleda i studije izvodljivosti neophodno je izvršiti sljedeća istraživanja:

- drvnih resursa,
- analiza tržišta,
- infrastruktura,
- studija tržišta,
- izvršni planovi,
- procjena troška proizvodnje,
- prijedlog za investicije u infrastrukturu,
- preliminarni planovi proizvodnog procesa,
- planovi zaliha, energije i vode,
- zahtjevi za kadrom,
- probno planiranje izvršnog vremena i zaštita životne sredine,
- ekonomski proračuni i ekonomski rizici i dr. (8).

ZAKLJUČAK

Da bi se šumarstvo u Crnoj Gori u narednom periodu brže razvijalo i da bi se potencijalne mogućnosti za njegov razvoj adekvatnije koristile, neophodno je da se izvrše brojne promjene, počevši od društvenog tretmana, do konkretnih mjera šumarske i ukupne privredne politike. Među brojnim promjenama koje u tom pravcu treba

izvršiti, investiranje u infrastrukturne projekte u šumarstvu čini nam se kao prioritetan i neophodan uslov da bi svi sljedeći napori dali pun efekat. Poseban doprinos razvoju šumarstva u Crnoj Gori svakako će doprinijeti i realizacija projekata: "Razvoj Crnogorskog šumarstva", "Geografski informacioni sistemi u šumarstvu" i "Program Sanacije i revitalizacije rječnih tokova Tare i Lima". Na njih upućuju ne samo prezentirana istraživanja, već i pozitivna iskustva iz drugih oblasti Evrope.

LITERATURA:

1. **Rajović D.G:** Tehničko-tehnološke osnove strateškog planiranja šumskih puteva u Gornjem Polimlju, Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banja Luci, br.3, Šumarski fakultet, Banja Luka, 2003, str.97-104.
2. **Ranković N, Vučković M, Stefanović B:** Osnovni elementi za strateško planiranje razvoja šumarstva Srbije, Naučna KMD, Savez naučnih stvaralaca Srbije, Beograd, 2004, str. 95-111.
3. **www.direkcija-suma.co.yu**
4. **Krstić M:** Stanje šumskog fonda Srbije, Glasnik SGD, sv. LXXVIII, br. 1), Beograd, 1998, str.24-25.
5. **www.minpolj.vlada.cg.yu**
6. **Stefanović B, Stefanović B:** Upravljanje infrastrukturnim investicionim projektima u šumarstvu, VIII internacionalni simpozijum iz Project Managementa, Zbornik radova "Upravljanje projektima i preduzetništvo", Zlatibor, 09 - 12. maj 2004, str. 283-287.
7. **Jensen K:** Marketing management, Univerzitet Kopenhagen, 2005, str.86-97.
8. **Stead E.W, Stead G.J:** Sustainable Strategic Management, Mesharpe Inc, 2003, str. 84-97.

Okrugli sto u Privrednoj komori

Šumarstvo u Nacrtu prostornog plana Crne Gore do 2020. godine

Privredna komora Crne Gore je u okviru javne rasprave o Nacrtu Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine organizovala okrugli sto o poljoprivredi i šumarstvu koji je održan 13. juna 2007. godine u Privrednoj komori Crne Gore sa početkom u 11 sati.

Na dnevnom redu su bile sljedeće tematske oblasti:

- poljoprivreda i prehrambena industrija,
- devastacija poljoprivrednog zemljišta,
- šumarstvo i drvna industrija i
- uticaj osnivanja nacionalnih i regionalnih parkova na razvoj šumarstva.

Ispred Uprave za šume okruglom stolu su prisustvovali:

- **Miloje Aničić**, pomoćnik direktora,
- **Budimir Bajčeta**, glavni inženjer za korišćenje nezaštićenih biljnih vrsta,
- **Joveta Terzić**, glavni inženjer za korišćenje šuma i koncesije i
- **Mioljub Vemić**, šef P.J. Pluzine.

Većina diskutantata je konstatovala da su i šumarstvo i

poljoprivreda, kao važne privredne grane, malo zastupljene u Nacrtu prostornog plana i da istim treba posvetiti znatno veću pažnju.

Primjedbe su se odnosile i na formiranje turističkih zona u području Durmitora i Bjelasice, osnivanje nacionalnog parka Prokletije, kao i zaštićenih oblasti sa statusom regionalnih parkova i to: Orjena, Komova, Maglenika, Sinjajevine sa Šarancima, Maglića, Bioča, Volujaka, Ljubišnje, Turjaka i Hajle.

Stav učesnika okruglog stola je da je nepotrebno formiranje novih turističkih zona, novih nacionalnih parkova i zaštićenih oblasti sa statusom regionalnih parkova, zbog toga što su šume u državnom vlasništvu i što je država u obavezi da preko državnih organa zaštiti šume i šumska zemljišta od bespravne sječe, uzurpacije i drugih nezakonitih radnji.

Sve navedene primjedbe su u pisanoj formi dostavljene i od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Miloje Aničić

Na poziv GFA Konsultantske grupe sa sjedištem u Hamburgu a uz finansijsku podršku FODEMO projekta koju podržava Luks-Development, crnogorski šumari su u prošloj godini boravili u višednevnoj posjeti svojim kolegama, šumarima iz Baden-Wirtemberga i upoznali se sa iskustvima u gazdovanju šumama

Studijsko putovanje crnogorskih šumarskih inženjera u Njemačku

U studijskom putovanju učestvovali su predstavnici iz:

Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede:

- dr Milosav Anđelić, dipl. ing. - pomoćnik ministra,
- Blažo Jokanović, dipl. ing. - rukovodilac odsjeka Monitoring,
- Ranko Kankaraš, dipl. ing. - savjetnik u Ministarstvu,
- Milenko Malidžan, dipl. ing. - član odsjeka za Monitoring, inventura šuma,
- Dragan Marinović, dipl. ing. - član odsjeka za Monitoring, informaciona tehnologija,
- Rajko Stanisavić, dipl. ing. - član odsjeka za Monitoring, uzgoj šuma.

Uprave za šume:

- Mioljub Vemić, dipl. ing, ŠU Plužine,
- Faruk Kalač, dipl. ing, ŠU Rožaje,

- Miladin Klačar, dipl. ing, ŠU Pljevlja,
- Relja Nikolić, dipl. ing, ŠU Nikšić,
- Zoran Paunović, dipl. ing, ŠU Plav,
- Vitimir Tepavčević, dipl. ing, ŠU Šavnik.

FODEMO projekta:

Dr Robert Murtland, dipl. ing, međunarodni koordinator projekta FODEMO Lux-Development.

GFA/UNIQUE:

- Dr Axel Weinreich, dipl. ing, stručnjak informacione tehnologije, i
- Niels Hahn, dipl. ing, stručnjak za inventuru šuma.

Prevodioci: Igor Vulević i Radmila Tošić.

Crnogorskim inženjerima je tim povodom uručena i diploma - sertifikat kojim je ovjereno njihovo prisustvo na studijskom putovanju i evidentiran njihov stalni profesionalni razvoj.

Posjeta crnogorskih šumara Institutu u Frajburgu

Posjeta Institutu za šumarstvo - Frajburg

U Institutu za šumarstvo u Frajburgu primio nas je pomoćnik direktora Instituta i upoznao nas je sa organizacijom i zadacima Instituta. Informisani smo da je u Institutu ukupno 200 zaposlenih, od čega su 150 stalno zaposleni i 50 su spoljnji saradnici. Godišnji budžet Instituta iznosi 50 miliona eura. Institut se sastoji od osam odjeljenja. Ovom institucijom upravlja Bord naučnih savjetnika koji razmatra strateška pitanja. Osnovni zadatak Instituta je da snabdiju relevantnim podacima šumarstvo i drvenu industriju, potom da rade egzaktna istraživanja na duži period, provode konsultacije sa šumskim upravama, vrše edukaciju i monitoring u oblasti šumarstva.

Direktor odjeljenja za inventarizaciju, monitoring i informacije, dr Gerald Kändler, upoznao nas je sa glavnim zadacima i poslovima tog odjeljenja. Saznali smo da se u Njemačkoj vrše dvije inventarizacije, jedna za planiranje i gazdovanje šumama, a druga koja se izvodi na velikim površinama - nacionalna inventura - sa glavnim zadatkom da se prikupe podaci za globalno planiranje. U inventuri polazni osnov je stalna tačka.

Prva nacionalna inventura izvršena je 1987. god. za područje Zapadne Njemačke. Druga nacionalna inventura urađena je 2002. god. za cijelo područje sadašnje Njemačke. Raster stalnih tačaka je 4 x 4 km, 2 x 2 km ili 2,3 x 2,3 km u vidu kvadrata. Na čvorištima kvadrata se postavljaju 4 tačke na rastojanju od 150 m. Terenski radovi na poslovima Nacionalne inventure trajali su dvije godine. Cijena prikupljanja podataka po jednoj

stalnoj tački iznosila je 100 eura ili 1 euro/ha. Posljednjom nacionalnom inventurom konstatovano je povećanje učešća tvrdih lišćara u odnosu na četinare, a to

Praktični rad na terenu

se objašnjava povećanim obimom sječa četinara koje su nastale kao posljedica dva velika vjetrolova koji su zahvatili Njemačku kao i smanjenje učešća smrče na površinama koja joj stanišno ne odgovaraju.

Danas je u Njemačkoj pod šumom 1,36 miliona hektara ili 38 % od ukupne površine. Struktura šuma po vlasništvu je sljedeća: komunalne šume 23,6 %, privatne šume 36,2 %, državne šume 39,7 % i državne šume pod federalnom vlašću (vojne i sl.) 0,5 %.

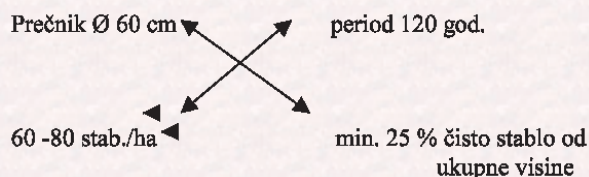
Prosječna drvena zapremina iznosi 320 m³/ha, a najveća je u Bavarskoj 400 m³/ha. U Baden-Wirtembergu prosječna je zapremina 370 m³/ha. Prosječni prirast je 6,5 m³/ha godišnje, a za Zapadnu Njemačku prosjek je 8,3 m³/ha godišnje, a za područje Baden-Wirtemberg impresivnih 14 m³/ha/god. U prosjeku, siječe se 90% od prirasta. Za period od 2002. do 2017. god, prosječno, planira se godišnja sječa od cca 60 miliona m³.

Dr Kohnle predstavio je i

Odjeljenje koje se bavi istraživanjem prirasta odnosno rasta šumskog drveća. U ovom odjeljenju rade tri doktora nauka, četiri inženjera sa univerziteta, šest tehničara koji rade na stalnim oglednim tačkama i pet studenata na praktičnoj nastavi. Odjeljenje se bavi proučavanjem raznih uticaja (klimatski faktori, uticaj staništa, načina gazdovanja i dr.) na prirast. Ovo odjeljenje je veoma angažovano kod primjene praktičnih znanja i ima značajnog uticaja na šumske uprave prilikom stručnih konsultacija,

potom kod obuke budućih inženjera, kod obuke privatnih vlasnika šuma, u saradnji sa sličnim internacionalnim programima, monitoringu itd. Proučavanje i praćenje prirasta i rasta vrši se na 1.400 stalnih tačaka lociranih na području Badem-Wirtemberga.

U Institutu je posebno bilo govora o uzgojnom tretmanu bu-

kve, gdje je osnovni naglasak bio na tome da se daje veći prioritet kvalitetu stabala nego prirastu. Za bukvu se npr. uzimaju kod praćenja prirasta četiri važna elementa i to: broj stabala po ha, prečnik, vrijeme produkcije i kvalitet. Kod gazdovanja bukvom, uglavnom do 50 god. starosti, odnosno do visine od 17 do 21 m ili prečnika 10 - 15 cm nema značajnijih uzgojnih zahvata izuzev eventualno uklanjanja bolesnih stabala. Poslije ove faze ide se sa jačom prore-

dom, čime odabrana stabla dobijaju više prostora, što se pozitivno odražava na debljinski prirast. Optimalni broj odabranih stabala - stabala budućnosti, iznosi 60 - 80 kom/ha. Kod odabranih stabala najmanje je 25 % stabla čisto od grana. Projekcija u gazdovanju je da se prečnik od 60 cm postigne za

period od 120 godina, dakle prije pojave tzv. lažnog srca.

Ove elemente su šematski prikazali na sljedeći način:

Nakon jednosatnog obilaska starog dijela Frajburga, na području Švarcvalda (područje Šumske uprave Kirchzarten), dr Rudi Kynast - direktor Uprave sa svojim saradnicima upoznao

nas je sa organizacijom šumske uprave, sa procesom planiranja, tehnologijom izvođenja sječe, privlačenja i transporta drvnih sortimenata.

Za izradu planova - izvođačkog projekta za komunalu šumu (koja je u nadležnosti opštine) plaća se naknada 50 eura/ha i 3 eura/m³ za prodaju.

Posjeta reviru "Holzwald"

Domaćin mr Weinbrecht, dipl. ing. šumarstva

Drugog radnog dana je izvršen obilazak odjeljenja 42, gdje se izvode radovi, sječe i izrade šumskih sortimenata. Od strane domaćina su prezentovani opšti podaci o staništu, na kojem se nalaze mješovite sastojine smrčice i jele. U ovom odjeljenju sprovodi se prebirni sistem gazdovanja.

Sistem kontrole pojedinih šumskih radova je uveden prije 150 godina, tako da ima dosta hronološki povezanih podataka. Geološku podlogu čine crveni pješčari, što se potvrdilo da su to dobra staništa za pomenute vrste drveta. Na stovarištima pored puta se nalaze izrađeni drveni sortimenti debljih prečnika namijenjeni prodaji. Iznenađenje nam je bilo da se granjevina ne slaže u gromade, već se ostavlja po šumi i uduž vlaka da bi se manje oštećivalo zemljište šumskom mehanizacijom.

Praksa korišćenja šuma je takva da se najbolja stabla ostavljaju u sastojini do dostizanja prečnika od 70-80 cm, a zatim se vrši njihova sječa. Ukoliko prilikom obaranja stabala dođe do oštećenja podmlatka, on se uklanja iz sastojine.

Prilikom terenskog obilaska, posmatran je rad specijalne kombinovane mašine HSM, koja ima mogućnosti izvlačenja sortimenata putem vitla i

transporta na lageru uz pomoć hidraulične dizalice. Isto tako je izvršeno pokazno obaranje stabla kao i obrada stabla uz upotrebu propisane zaštitne opreme (cijena zaštitnog kompleta - radnog odijela za jednog radnika iznosi cca 500 eura).

Radnici koji rade na sječi i izradi drvnih sortimenata obrazuju se pohađanjem trogodišnje šumarske škole. Ono što nas je posebno impresioniralo vidjeli smo da među polaznicima kursa ima i pripadnica ljepšeg pola.

Isto tako smo informisani o načinu obračuna i visini zarade radnika kao i njihovim proizvodnim normama. Velika pažnja se posvećuje izgradnji kvalitetnih puteva i vlaka. Naime, na svakih 100-120 m postoji po jedna traktorska vlaka ili put.

Nakon pokaznog obaranja stabla

Troškovi izgradnje veoma kvalitetnog puta kreću se od 40-70 eura po metru, a vlake je od 4-10 eura po metru dužnom.

Kolega Weinbrecht je prezentovao postavljanje nulte linije na već postojećem putu, kao i način i postupak kod izgradnje novog puta. Prilikom izgradnje puteva poklanja se posebna pažnja poprečnom profilu puta, odvodnim kanalima, nagibu puta kao i njegovom korišćenju. Nakon izgradnje novog puta zabranjena je upotreba istog do naredne sezone, odnosno za jednu godinu, dok se isti ne stabilizuje.

Sastavni dio gazdovanja šumama u ovom regionu je gazdovanje divljačju, o čemu smo isto tako detaljno informisani.

Posjeta šumi na "Zwingenbergu", odjeljenje 4

Domaćin mr Schmitt, dipl. ing. šumarstva

Površina odjeljenja je 4 ha i to je ogledna šuma u kojoj se prati rast svakog stabla od strane Šumarskog instituta iz Freiburga. Gospodin Schmitt nas je

informisao o uslovima staništa kao i podacima o rasporedu stabala po debljinskim stepenima i podacima o prirastu za period od 1950 - 2006. Na odabranim stablima se vrši čišćenje od grana do visine od 6 m.

Kolega Schmitt nas je upoznao i sa uslovima za organizovanje lova divljači.

Druga faza je bila posjeta šumi "Sandekwald", čija je površina 100 ha. To je poznata šuma na tom prostoru, koja je u vlasništvu lokalne uprave, i u njoj se vrši proizvodnja

najkvalitetnijih drvnih sortimentata. Ovaj objekat prirode često se prezentuje kao ogledna površina stručnim ekskurzijama.

Domaćin nas je informisao o osnovnim podacima, drvnjoj masi po ha, prirastu, intenzitetu sječa i sl. Interesantno je zvučao podatak da se prilikom odabiranja stabala za sječu, odabiraju samo starija i stabla lošeg kvaliteta a orijentaciono se sječe cca 15 stabla po ha, prečnika min. 80 cm. Kao bitna mjera njege u šumi, sprovodi se kresanje grana na mladim stablima, a sve u cilju proizvodnje visokokvalitetnih furnirskih trupaca, koje smo imali prilike da vidimo na stovarištu.

Prodaja sortimentata se vrši putem licitacije i postižu se izuzetne cijene. Pojedini trupci i do za naše uslove nevjerovatnih 5.000 eura/m³.

Prilikom obilaska terena

Viša šumarska škola u Rottenburgu

Trećeg radnog dana obišli smo i upoznali se sa radom Više šumarske škole u Rottenburgu.

Izlaganje o obrazovnom sistemu ove institucije, ciljevima i metodama rada su imali: prof. Kaiser, mr Simon Stahl i prof. Wagelaar.

Prof. Wagelaar imao je izlaganje iz oblasti dendrometrije, nacionalne inventure i GIS-a.

Na ovom mjestu smo informisani da u Njemačkoj postoji devet viših Šumarskih škola. Studenti Više škole u Rotenburgu pohađaju nastavu ukup-

no pet semestara, od čega, u toku prva dva semestara, studenti izučavaju opšte prirodne nauke, u toku 3. i 4. semestra izučavaju se užestručni šumarski predmeti, dok je peti semestar predviđen za praktičan rad. Studenti iz ove više škole često odlaze u inostranstvo da bi se upoznali i sa drugim iskustvima upravljanja šumama gdje se specijalizuju iz određene oblasti. Viša škola vrši praktičnu obuku iz svih primijenjenih oblasti šumarstva, organizuje seminare, inostrane struč-

ne ekskurzije i specijalizacije, izučavanje gazdovanja ekonomike i planiranja, konsalting u razvoju novih tehnologija i njihovu primjenu u šumarstvu.

Domaćini su nas detaljno upoznali sa metodikom rada u planiranju i gazdovanju počevši od prikupljanja podataka - inventure, kontrole inventure, šumsko-razvojnih tipova, utvrđivanja budućih ciljeva do izrade planskih dokumenata. Stalne tačke premjera prilikom inventure se u Baden-Wirtembergu koriste od 1986. godine.

Veoma je bitno napomenuti da je u toku faze planiranja u dijelu utvrđivanja budućih ciljeva gazdovanja uključen i vlasnik šume.

Kod planiranja moraju biti uključeni ekonomski, ekološki i socijalni ciljevi, tj. planiranje mora biti multifunkcionalno. Osnovni ciljevi gazdovanja su: stvaranje stabilnih sastojina, gazdovanje autohtonim vrstama, težnja ka stvaranju prirodne šume, izbjegavanje monokultura, prirodno podmlađivanje, kontinuirane mjere njege, gazdovanje sa divljači, integralna zaštita, svođenje šteta od provedenih sječa na minimum, zaštita autentične prirode i pejzaža.

Na ovom mjestu upoznali smo se i sa štetama u šumama cijelog ovog regiona koje su nanijete za vrijeme oluje koju su nazvali "Lotar" kada je 26. decembra 1999. godine uništeno 46 miliona kubika drveta. Oluja je ostavila iza sebe brojne posljedice tako da sada veliki problem predstavlja obnova tih devastiranih prostora.

U toku obilaska terena, naš domaćin ing. Nith nam je detaljno informisao o reviru 1.

Ovaj revir sačinjavaju mješovite vrste hrasta, bukve, divlje trešnje, ariša, javora, graba. Gazdinski cilj je njega stabala budućnosti i proizvodnja furnirskih trupaca. Stabla budućnosti obilježena su crvenom bojom, a mjerama njege, vrši se uklanjanje konkurentnih stabala u krugu od 12 metara. Naš kolega ing. Nith nam je objasnio da je cilj dostizanje prečnika za buku min. 50 cm (potr. vrijeme oko 120 god), za hrast min. 60 cm za period od oko 160 god. Informisani smo i o cijenama. Na primjer, cijena ogrjevnog drveta je 40 eura/m³. f-co šuma, dok furnirski trupci na licitacijama, koje su jako dobro posječene, dostižu cijene od po nekoliko hiljada eura po 1 m³.

U završnom dijelu posjete je izvršen obilazak odjeljenja br. 6 koje se nalazi u neposrednoj blizini Više škole. Ove parcele su nekada bile u privatnom vlasništvu i nekada su to bila veoma plodna poljoprivredna zemljišta. Velike štete od oluje prouzrokovale su brojne probleme obnavljanja u tim šumama. Jednu takvu površinu smo obišli i bila je jako zakorovljena a na noj je vršena bezuspješna sadnja jele, bukve i smrče. Pored problema od zakorovljavanja, malog broja uspješno primljenih sadnica primjetne su i štete koje nanosi jelenska i srneća divljač.

U razmjeni iskustava sa domaćinima vođena je duža diskusija o mjerama koje bi trebalo primijeniti za popravlanje postojećeg stanja.

Pilana "SCHWOERER HAUS"

Obilazak pilane "SCHWOERER HAUS" - Oberstetten, jedne od najvećih u Njemačkoj, izvršen je četvrtog radnog dana. Domaćin nas je upoznao sa brojnim interesantnim detaljima ove kompanije. To je porodična firma duge tradicije koja se bavi rezanjem oble građe, sušenjem, daljom obradom i proizvodnjom drvenih kuća kao finalnim proizvodom.

U sastavu firme postoji sektor špedicije, tako da su njihovi proizvodi prisutni širom starog kontinenta.

Kapacitet pilane je oko 1.000 m³ proreza dnevno, a prorezuje se isključivo smrča. Prijem robe vrši se od 5 do 22 časa, a gotovo svakih pola sata stiže po jedan kamion oblovine. Kvalitetni trupci se nabavljaju na

lokalnom tržištu, a vrši se i uvoz rezane građe po potrebi i to najviše iz Litvanije i Rusije. Pilanski pogon je opremljen najsavremenijom tehnologijom (sistemi transporta i sortiranja trupaca, guljači kore, kompjutersko mjerenje prečnika oblovine koja ulazi u pilanu....) i jednostavno rečeno zadnja je riječ tehnike u pilanarstvu.

Godišnji plan proizvodnje za pilanu je 300.000 m³ proreza oblovine. Brzina rezanja u pilani je 40 m/minuti, a proizvodnu liniju pilane opslužuje svega pet radnika.

U ovom pogonu

imaju značajne kapacitete sušara gdje se vrši sušenje rezane građe do 14 -15 % sadržaja vlage u drvetu. U sušari se nedjeljno prosuši 2.500 m³.

Obišli smo savremeni pogon lamelirnice, gdje se realizuje program proizvodnje greda za nose-

Detalj iz proizvodnog pogona

će konstrukcije. Proizvode se grede velikih dimenzija i visoke otpornosti na opterećenje. Građa od koje se proizvode ove grede se suši do procenta vlage od 8%. Ovi proizvodi se izvoze na razna tržišta širom svijeta, a najviše u Japan i na američko tržište.

Drugi dio proizvodne cjeline čini pogon u kojem se vrši pro-

izvodnja montažnih kuća. Ovaj pogon je opremljen najsavremenijom tehnologijom i u njemu radi 270 radnika. U ovom pogonu se proizvode kuće koje ispunjavaju najstrože kriterijume i standarde u pogledu toplotno zvučne izolacije, sigurnosti, trajnosti i kvaliteta. Cijena na tržištu im je različita u zavisnosti od

zahtjeva kupaca tako da smo se upoznali i sa kućama od 120 hiljada kao i od 1.000.000 eura. Godišnji kapacitet ovog pogona je oko 1.000 kuća, a dnevno se iz fabrike otpreme četiri kuće uglavnom na Evropsko tržište, a interesantnih porudžbi ima npr. iz Japana, Alžira i drugih krajeva svijeta.

Treći profitni centar ove kompanije je minielektrana. U ovom pogonu za proizvodnju energije koristi se sirovina dobijena od otpadaka dobijenog pri rezanju, guljenju i iveranju dijelova trupaca koji nijesu za obradu. Sve nas je impresionirao taj dio kompanije, prvenstveno tehnološkom opremljenošću.

Cjelokupan proces proizvodnje električne energije prati se iz kontrolnog centra. Monitori pokrivaju sve segmente postrojenja, od procesa sagorijevanja u peći preko ciklusa pokretanja vodene pare do turbina i proizvodnje električne energije. Proizvedena električna energija zadovoljava potrebe cjelokupnog industrijskog kompleksa, a jedan dio se prodaje na tržištu (Nacionalni Grid).

Po završenom obilasku pogona domaćini su organizovali razgledanje platoa na kome su izložene kuće namijenjene za prodaju.

Otpad dobijen prilikom rezanja koristi se za proizvodnju električne energije

Šumarski trening centar

Petog radnog dana obišli smo šumarski trening centar u Mochental-u, okrug Alb-Donau, u blizini grada Ulma. U ovom regionu postoje dva šumarska trening centra jedan u Badenu a jedan u Wirtembergu i u njima se vrši edukacija radnika u šumarstvu koje traje tri godine.

Domaćin je prezentovao osnovne podatke o ovom edukativnom centru i opšte podatke o šumama u okrugu. Državne šume čine 35 %, komunalne šume 25 % i privatne šume 40 % teritorije. Učešće četinarara i lišćara je 50 : 50 %, a godišnje se siječe 280.000 m³. Šumska uprava je organizovana tako da ima 20 revira, (8 u državnim i 12 u komunalnoj i privatnoj šumi). Osoblje šumske uprave čine dva upravnika, 32 tehničara, sedam službenika, 36 radnika u državnoj šumi, od toga 23 sjekača koji opslužuju pet komuna i dva udruženja privatnih vlasnika šuma.

Poslije uvodnog izlaganja domaćina izvršen je obilazak tere-

na, obrasle bukove sastojine u kojima su izdvojena stabla budućnosti. Na terenu je demonstrirano obaranje stabala konkurenata, a potom smo sa domaćinima razgovarali o načinu prorede, obnavljanju, sukcesiji, sindinamici...

Nakon toga obišli smo odjeljenja u kojem su stabla bukve dostigla sječivu zrelost (prečnici oko 60 cm), a gotovo cjelokupna sastojina je na-

mijenjena proizvodnji furnirskih trupaca bukve.

U završnom dijelu terenskog obilaska razgovarano je o lovstvu. Domaćini su izložili opšte podatke: 10.500 ha lovne površine, 37 revira. Lovno pravo ima vlasnik površine ili lica kojima je on to dozvolio, ali koja moraju imati sva potrebna odobrenja za bavljenje lovom (lovački ispit, dozvola za nošenje oružja...). Na ovom području lovišta se uglavnom daju u zakup. U državnoj šumi osoblje iz Šumske uprave planira i organizuje lov, a može da se to pravo lova i prodaju drugome. Pojedincima koji su zainteresovani za lov izdaje se dozvola uz godišnju naknadu od 300 eura

koja se uvećava za posebnu naknadu u koju se uračunava vrijednost trofeja i mesa od divljači. Ulovljena divljač se vaga - mjeri, i lovci su dužni da plate 6 eura/kg odstrijeljene jelenke ili srneće divljači, odnosno 4 eura/kg za divlju svinju (žive mjere). Vlasnici šuma dužni su da imaju godišnje planove, a rade ih šumske uprave, i pravo lova mogu da prodaju samostalno ako imaju najmanje 75 ha šume, a ako je površina manja onda se udružuje više vlasnika šume. Vlasnici šuma dobijaju od zakupa 30 eura/ha godišnje. Godišnje se ulovi oko 1.340 srndaća, 100 - 150 divljih svinja.

Metode lova koje se koriste su: pojedinačan lov

ili pokretan grupni lov na većoj površini (do 160 lovaca).

Po povratku sa terena u prostorijama trening centra članovi odsjeka za monitoring imali su prezentaciju i obuku za instalaciju softvera, korišćenje kalkulatora HP 49, koju je prezentirao gosp. ing. Heiko Aneman.

U popodnevom dijelu izvršen je terenski obilazak i demonstracija rada u inventuri šuma. Pronalaženje fiksnih tačaka na površini gdje je inventura rađena prije 10 godina, mjerenje stabala na krugu i upoređivanje sadašnjih i starih podataka. Npr. desetogodišnji debljinski prirast crvenog hrasta Q. rubra je bio 11 cm, a visinski 4 m.

Obilazak kulturno-istorijskih znamenitosti i šumskih kompleksa

U toku prijepodneva, šestog radnog dana, nam je bilo omo-

gućeno da obiđemo gradove Tjuingen i Rotlingen, dok smo u

toku popodneva obišli manastir i zamak Bebenhausen u blizini Tjuringena gdje se nalazi i sjedište Šumske uprave. Od strane domaćina smo detaljno upoznati sa istorijatom, unutrašnjim rasporedom i izgledom nekadašnjeg manastira, a sadašnjeg muzeja, koji je bio sjedište kralja od

Frajburga. Po završenom obilasku muzeja obišli smo kompleks šuma u blizini koje su dobrim dijelom ograđene zbog uzgajanja jelenske divljači u njima.

Namjena ove šume je prvenstveno za rekreaciju gradskog stanovništva, potom razvoja lovne privrede, dok je tek na trećem mjestu predviđeno korišćenje šuma u cilju proizvodnje drvene mase i njeno korišćenje za industrijske potrebe.

Obišli smo kraljevu lovačku kuću gdje nas je domaćin informisao o njenom istorijatu, a omo-

gućio nam je razgledanje njene unutrašnjosti i pružio odgovore na brojna pitanja naših kolega.

U lovištu ima 4 - 5 jelena na 100 hektara lovišta a osim jelena ima i divljih svinja. Ovu oblast presijecaju brojni putevi ali su ostavljeni prolazi za divljač ispod njih.

Na jednoj površini koja je devastirana olujom vršeno je vještačko podsađivanje sadnica hrasta, ariša, bukve i jove. Pro-

blem za obnavljanje ovih vrsta predstavlja jelenska divljač koja nanosi štete na sadnicama.

U ovoj šumskoj upravi organizuje se grupni lov u kom učestvuje 60-70 lovaca po danu. Lovi se uglavnom sa čeka zbog sigurnosti učesnika lova i to najčešće ženke jelena, dok se muška grla ostavljaju radi uzgajanja trofeja koji uz zavisnosti od bro-

ja poena dostiže vrijednost od 2.500-3.000eura. Ocjenjivanje trofeja vrši se isto kao i kod nas.

Po obilasku šume omogućeno nam je da odemo na platformu i posmatramo izlazak jelena na ispašu u prvi sumrak. Prizori koje smo doživjeli promatrajući brojne populacije bili su impresivni.

**Tekst i fotografije:
Dr Milosav Anđelić**

Na kraju studijskog putovanja učesnicima su podijeljeni sertifikati kao dokaz kontinuiteta u njihovom stručnom usavršavanju i kao dokaz obučenosti za rad na novoj metodologiji planiranja u šumarstvu. Možemo da konstatujemo da je ovo studijsko putovanje bilo izuzetno zanimljivo i edukativno, dobro organizovano, i nadasve, prijatno za sve učesnike i siguran sam da će ostati u prijatnom sjećanju svih kolega.

Od proizvodnog giganta do novih organizacionih formi

Pljevaljske šume i industrijski pogoni prerade drveta bili su u središtu pažnje državnog rukovodstva i razvijenog poslovnog svijeta. Peko Dapčević, legendarni narodni heroj, posjetio Ljubišnju 1971. godine

Šumarstvo i drvoprerađivačarstvo u pljevaljskom kraju su industrijske djelatnosti koje imaju najdužu tradiciju. Prije Drugog svjetskog rata bilo je više privatnih pilana, za koje se može reći da su bile osnova razvoja drvne industrije u poslijeratnom periodu.

Preduzeće za preradu drveta osnovano je odlukom Ministarstva poljoprivrede i šumarstva NRCG 1948. godine. Prvobitni naziv bio je Šumarsko-industrijsko preduzeće Radosavac. Dvije godine kasnije, 1950. godine, rješenjem Vlade Republike Crne Gore preduzeće je dobilo ime Šumsko-industrijsko preduzeće "Velimir Jakić". Preduzeće se tada bavilo eksploatacijom šuma, izgradnjom šumskih puteva, transportom sirovina, proizvodnjom i prodajom rezane građe. Početkom 1956. godine preduzeću je pripojena stolarska radionica koja je do tada radila u sastavu zanatskog preduzeća na prostoru gdje se sada nalazi zgrada bivšeg "Prevoza".

Fabrika iverice počela je sa radom 1961. godine. Iste godine eksploatacija šuma prešla je u nadležnost šumarstva, a preduzeću je dato ime Kombinat industrije drveta "Velimir Jakić". U to vrijeme ostvarena je godišnja proizvodnja 20000 metara kubnih proreza trupaca, 10 hiljada

Iz fotoarhive M. Joknić

Ljubišnja (Jezerac): narodni heroj Peko Dapčević i rukovodilac Šumskog preduzeća u Pljevljima Mišo Golubović

komada vrata i prozora, 100000 metara kvadratnih broskog poda.

Sedamdesetih godina Kombinat se znatno kadrovski i organizaciono-tehnički osposobio za izgradnju montažnih kuća, po čemu se svrstao među najrazvijenije proizvođače tih objekata u bivšoj SFRJ. Među objektima te vrste za najraznovrsnije namjene vrijedi istaći izgradnju izložbenog salona za sajamsko predstavljanje jugoslovenske privrede u Moskvi i Parizu. Godine 1971. preduzeće iz oblasti šumarstva i drvne industrije sa prostora Pljevalja i Žabljaka integrisana su u jedno preduzeće koje je počelo sa radom 1972. godine pod nazivom Šumsko-industrijski kombinat "Velimir Jakić" Pljevlja.

U prvoj godini proizvodnje u integrisanim preduzećima radilo je 1250 zaposlenih u Pljevljima i 190 na Žabljaku.

Početkom 1990. godine tadašnja Osnovna organizacija udruženog rada "Šumarstvo" izdvaja se iz Kombinata i kasnije se, u skladu sa novim Zakonom o šumama i odlukom Vlade Republike Crne Gore konstituiše u Javno preduzeće "Crna Gora šume". Ostali organizacioni dijelovi činili su Kombinat prerade drveta.

Da napomenemo da je Šumsko gazdinstvo u Pljevljima, osnovano 1948. godine, 1961. godine dobilo ime Preduzeće za uzgoj, zaštiti eksploataciju šuma "Ljubišnja".

Može se reći da je u vrijeme jedinstvenog organizovanja zaštite uzgoja i drvoprerađivačarstva Kombinat imao primjerne poslovne rezultate.

Krajem 2001. godine, u skladu sa novim Zakonom o šumama Crne Gore, uspostavljeni su novi odnosi između države i šumarstva. Javno preduzeće po-

Iz fotoarhive M. Joknić

Republičko i opštinsko rukovodstvo u posjeti Ljubisnji 1971. godine

dijeljeno je na direkciju i 14 šumarskih preduzeća sa sjedištem u Pljevljima. Nešto kasnije uveden je novi pojam Uprava šuma Crne Gore.

* * *

Pljevaljske šume nijesu bile samo neiscrpní potencijal sirovine već su svojom ljepotom impresionirale mnoge posjetioce, putopisce i namjernike. Poseban utisak ostavljale su šume Ljubišnje, dinarske ljepotice. Mnogi izletnici iz Pljevalja i okoline nalazili su mir na prekrasnim predjelima ove planine, čije ljepote su bile dugo nedostupne zbog neizgrađenih komunikacija. Izgradnjom šumskih puteva stvoreni su uslovi da ovaj kraj postane zanimljiva i živopisna turistička destinacija.

Među onima što su ponijeli nezaboravan utisak sa prekrasnih predjela ove legendarne planine bio je i Peko Dapčević, narodni heroj. Sjećanja na njegov boravak na Ljubišnji iznosi Mišo Golubović, tadašnji rukovodilac proizvodnje u Preduzeću za uzgoj, zaštitu i iskorišćavanje šuma "Ljubišnja".

- Bilo je to u junu 1971. godine. U pratnji republičkih rukovodilaca koji su tada posjetili Pljevlja i Kombinat "Velimir Jakić", određen sam za organizatora te posjete. Odlučio sam da krenemo na lokalitet Jezerac. Pozvali smo i obližnje mještane Vrbe i Popova Dola koji su bili oduševljeni

susretom sa legendarnim komandantom Pekom Dapčevićem koji je u ovim krajevima boravio za vrijeme Drugog svjetskog rata. Dan je protekao uz zakusku što je organizovana uz pomoć mještana i uživanje u blagodetima

Ljubišnje. Razgovor je protekao uz priče i dosjetke iz svakodnevnog života.

- Sjećam se kada se povelá priča o visokim partijskim članarinama koja se tada naplaćivala preko blagajne preduzeća. Jedan od opštinskih rukovodilaca koji je imao bolju platu, vjerovatno da bi se istakao koliko ima platu, rekao je koliko članarinu plaća za pripadnost Savezu komunista Jugoslavije. Peko ga samo pogleda pa mu reče: - Reci ti meni koja te partija na svijetu za toliku članarinu ne bi primila u svoje redove - iznosi svoja sjećanja na taj događaj Mišo Golubović, sada penzionisani inženjer šumarstva, nekada istaknuti privredni rukovodilac u oblasti šumarstva i drvoprerade.

Milorad Joknić

In memoriam

Andrija Knežević

Dana 24. oktobra 2006. godine, u Beogradu, iznenada je preminuo Andrija Knežević, jedan od članova prve Redakcije lista "Montenegro šume" i jedan od inicijatora za pokretanje našeg lista. Rođen je 1955. godine u Pljevljima, gdje završava gimnaziju, a Pravni fakultet završio je u Podgorici.

Andrija je bio uspješan sportista, novinar, urednik lokalnih medija, izvrstan pravnik i advokat, nosilac mnogih javnih funkcija u lokalnoj zajednici koju je volio i ulagao ogromne napore na njenom kulturnom i svakom drugom razvoju. Gotovo čitavu deceniju branio je boje KK "Rudar" iz Pljevalja i snažno uticao na afirmaciju košarkaškog sporta u Pljevljima.

Ime Andrije Kneževića ostaće zapisano u aleji najznačajnijih građana Pljevalja. Ostaju za buduće generacije Andrijini zapisi objavljeni u Pljevaljskim novinama, Mostovima, Brezničkim zapisima...

O Andrijinom imenu najbolje govore tomovi pročitanih knjiga, napisanih objavljenih i neobjavljenih tekstova iz svih oblasti društvenog života a naročito iz oblasti kulture i istorije pljevaljskog kraja.

Nada sve, Andrija je bio intelektualac za duboko poštovanje, u životu, kao i u sportu, poznat po fer pleju. Sahranjen je u Pljevljima, na gradskom groblju Ravni.

R. Kovačević

Podrška ekonomskom razvoju i zapošljavanju

Radionica planiranja

U okviru projekta "Podrška ekonomskom razvoju i zapošljavanju" (sektor za ljekovito bilje) u organizaciji njemačkog Društva za tehničku saradnju (GTZ - Projektna kancelarija Podgorica), 25. 4. 2007. godine održana je Radionica planiranja, na kojoj su učestvovali:

- Zoran Vujović - SMEDD
- Radana Damjanović - Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Budimir Bajčetić - Uprava za šume
- Branka Nikolić - Savjetodavna služba
- Svetlana Bujanja - Savjetodavna služba
- Rajko Tripić - Zavod za zaštitu prirode
- Ute Dannenmann - GTZ - rukovodilac projekta
- Danica Janković - GTZ - koordinator sektora za ljekovito bilje
- Nenad Rakočević - GTZ - moderator
- Brigitt Boor - GTZ - ekspert za sektor

Uvod

Jugoistočna Evropa je vijekovima bila značajan proizvođač i potrošač lijekova biljnog porijekla. Različiti klimatski uslovi i geografski položaj uslovlili su veliku raznovrsnost biljnog svijeta. Prije raspada Jugoslavije prerađivačka industrija ljekovitog bilja i proizvodnja lijekova su se odvijali uglavnom u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. Ostala područja bivše Jugoslavije su imala ulogu isporučioaca kvalitetnih sirovina.

Mnoge firme u Sloveniji i Hrvatskoj sada kupuju sirovine za svoju proizvodnju u zemljama

EU, a tradicionalni trgovinski odnosi sa ranijim isporučiocima iz Bosne, Crne Gore, Makedonije i Kosova su skoro u potpunosti prekinuti. Ova područja sada teže izgradnji svojih kapaciteta za prerađivačku i traže nove trgovinske mogućnosti.

U ovoj fazi realizacije projekta akcenat je bio na upoznavanju ciljnih grupe (institucije i preduzeća) sa GAP-om (Good Agriculture Practical), sa kretanjima na svjetskom tržištu i u tom kontekstu, u saradnji sa SIPPO-m, organizovanje i pružanje podrške crnogorskim firmama, koje su izlagale na HI sajmu u Frankfurtu (novembar 2006).

Sadržaj

Radionica je organizovana u sklopu projekta "Podrška ekonomskom razvoju i zapošljavanju" (sektor za ljekovito bilje), a jedan od ciljeva je bio upoznavanje učesnika sa lancem stvaranja vrijednosti u proizvodnji ljekovitog bilja, koji je predstavljen u prikazanom šematskom prikazu.

Međunarodno tržište ljekovitog bilja i eteričnih ulja karakteriše stalno smanjivanje broja aktera koji kontrolišu robne tokove. Njemačka firma Martin Bauer kontroliše cca 78% tržišta, a pet najvećih trgovaca eteričnim uljima kontroliše preko 50% svjetskog tržišta.

U glavnim regijama za proizvodnju iskristalisao se mali broj velikih preduzeća, koja kupuju sirovinu, prerađuju je i plasiraju na svjetsko tržište. Manje firme imaju ulogu dobavljača i predstavljaju trgovinske posrednike. Za njih je pristup na svjetsko tržište izuzetno otežan.

Osnovni preduslovi za pristup svjetskom tržištu su veća ponuda pojedinih biljnih vrsta, koje prethodno treba preraditi, uz postojanje profesionalnog marketinga, koji će privući kvalitetnog kupca. Takođe, zahtjevi u pogledu kvaliteta i mogućnosti retroaktivnog praćenja neprestano rastu, što podrazumijeva:

- skraćivanje trgovinskih puteva i povećanje broja direktnih uvoza
- težnju za transparentnošću u pogledu porijekla bilja i ugovaranja proizvodnje
- standardizaciju selekcijom i gajenjem ljekovitog bilja, povećanje prinosa i sigurnosti isporuke, kao i poboljšanje kvaliteta djelatne materije

Ujedno je prisutna sve veća potražnja za:

- proizvodima iz organske proizvodnje
- sertifikovanim samoniklim biljem
- standardima u duhu dobre poljoprivredne i prerađivačke prakse (GAP, GMP, HACCP i ISO 9000)

Iz ovoga proizilazi da za izvoz ljekovitog bilja postoje dvije mogućnosti:

1. Pakovanje u obliku presovanih bala (balirana roba), sa slabijim kvalitetom uz malo stvaranje vrijednosti i niske cijene, što podrazumijeva i mali broj kupaca.

2. Proizvodnja za određeno tržište (direktno za kupca - proizvođača) što zahtijeva:

- određene (specijalne) vrste bilja
- veći (poseban) kvalitet

Tekst sa radionice preuzeo i adaptirao: Budimir Bajčetić dipl. ing. polj. - Uprava za šume

Povodom Svjetskog dana zaštite životne sredine u Pljevljima održan Dječiji ekološki karneval

Uživajmo u šetnji kroz šume

Uživajmo u divnom plavom nebu, u šetnji kroz šume. Slušajmo veseli ptičiji cvrkut, jedna je od poruka pljevaljskih mališana

Povodom svjetskog dana zaštite životne sredine u Pljevljima održan 18. Dječiji ekološki karneval, koji organizuje Ekološko društvo (ED) Biserka. U karnevalu je učestvovalo oko 200 mališana iz Dječijeg vrtića "Eko bajka", Školigrice "Leptirić" i učenika tri gradske osnovne škole. Djeca su nosila maske, crteže na ekološke teme i parole.

Jedna od poruka pljevaljskih mališana bila je "Spasimo pla-

netu. Uživajmo u divnom plavom nebu, u šetnji kroz šume. Slušajmo veseli ptičiji cvrkut. Živjela zdrava planeta". Pljevlja su inače jedan od najzagađenijih gradova u Crnoj Gori zbog blizine termoelektrane i Rudnika uglja. Neke od poruka bile su i "Ko mi ote prirodne ljepote", "Ostavi nebo za pticu", "Ne ugrožavaj prirodu, ne bacaj smeće", "Neka bude čisto" i "Zaštitimo planetu, jer druge nemamo".

Karneval je krenuo ispred Hotela Tara glavnom ulicom u Pljevljima, gdje su se njegovi učesnici kratko zadržali uzvikujući ekološki pozdrav "Zdrava okolina" uz podršku sugrađana. Učesnici karnevala su prošetali ulicom Ivana Milutinovića do Milet bašte, gdje si izveli prigodan program. Učesnike Dječijeg ekološkog karneva-

la su pozdravili predsjednici ED Biserka Vlado Jančićević i Dječijeg saveza Vučeta Ščekić. U pljevaljskoj Milet bašti djeca su crtala likovne radove na ekološke teme. Najbolji učenici su za likovne radove nagrađeni knjigama, a polaznici Vrtića slikovnicama.

Tekst i fotografije:
Milenko Jelić

Crtanje na ekološke teme

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE,
ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE

Uprava za šume Crne Gore, u cilju
što efikasnijeg gazdovanja šumama,
poziva građane da sve nepravilnosti
(bespravne sječe i eventualne zloupotrebe) prijave na telefon:

067 67 24 24

0-24h

